

REGIONAL PLAN

FOR
SETESDAL VESTHEI RYFYLKEHEIENE OG SETESDAL AUSTHEI

Heiplanen

HØRINGSUTKAST til styrebehandling 23.5.2011

(Foreløpig layout)

forsidefoto: Marianne Steen Pettersen og NN

Innhold

Forord	3
INNLEDNING	3
SAMMENDRAG	4
1. Bakgrunn og mål for planarbeidet	5
1.1. Internasjonalt ansvar	5
1.2. Nasjonale mål og føringer	5
1.2.1. Villrein og samfunn.....	5
1.2.2. Nasjonale villreinområder.....	6
1.2.3. Eksisterende planer	7
1.3. Oppdraget	8
1.4. Mål for Heiplanen	9
2. Planbeskrivelse	10
2.1. Regional plan	10
2.2. Geografisk område.....	10
2.3. Definisjoner og forklaringer	11
2.4. Planens virkning.....	12
2.5. Organisering.....	12
2.6. Kunnskapsgrunnlaget.....	12
2.6.1. Utrednings- og forskningsprosjekt.....	13
2.7. Generelle prinsipper for sonedeling og retningslinjer	13
2.8. Arealsonering	14
2.9. Plankartet	15
2.10. Retningslinjer for alle hensynssonene.....	17
2.10.1. Hensynssone Nasjonalt villreinområde.....	18
2.10.2. Hensynssone Villrein	21
2.10.3. Hensynssone Trekkområder.....	22
2.10.4. Hensynssone Bygdeutvikling.....	23
2.11. Oppfølging i kommuneplanens arealdel	23
3. Konsekvensutredning og forholdet til naturmangfoldloven	24
3.1. Naturmangfoldloven	24
3.2. Oppsummering av konsekvensutredningen	25
4. Handlingsplan	29
5. Litteratur	32
6. Vedlegg	33
6.1. Organisering.....	33
6.2. Handlingsrommet i Heiplanen	35
6.3. Konsekvensutredning.....	38
6.3.1. Generell omtale, metodikk.....	38
6.3.2. Natur og miljø	39
6.3.3. Samfunn.....	53
6.4. Mål og retningslinjer fra Fylkesdelplan Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene	73

Forord

Thore Westermoen
styreleder

INNLEDNING

Fylkestingene i Hordaland, Rogaland, Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder har vedtatt at det skal lages en regional plan for heiområdene Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei. Vedtaket er begrunnet i det nasjonale målet om at fjellområdene skal tas vare på som leveområde for sårbare arter, regionalt og nasjonalt rekreasjonsområde og som næringsgrunnlag for levende bygder. Fjellområdene skal forvaltes som landskap, der kultur- og naturressurser, næringsmessig utnytting og friluftsliv sikres og gjensidig utfyller hverandre.

Villreinen har en sentral plass i norsk natur, og det er et nasjonalt mål at villreinens leveområde skal sikres. Godkjenning av denne regionalplanen gjør at det nasjonale målet om sikring av villreinens leveområder også blir et viktig regionalpolitisk mål. Planen blir videre omtalt som Heiplanen.

SAMMENDRAG

1. Heiplanen erstatte Fylkesdelplan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene (2005) og utvider planområdet med Setesdal Austhei.
2. Vedtatte reguleringsplaner, kommunedelplaner, kommuneplaner og andre fylkesdel(regional)planer gjelder.
3. Heiplanen gir mål og retningslinjer for framtidig forvaltning av planområdet. Retningslinjene og tilpassede arealformål skal innarbeides i kommuneplanene. Heiplanen gir også rammer for saksbehandling av eventuelle dispensasjonssøknader.
4. Hensynssoner brukes på plankartet som virkemiddel etter plan- og bygningsloven. Det etableres følgende hensynssoner:
  - Nasjonalt villreinområde (NVO)
  - Villrein
  - Bygdeutvikling
  - Trekkområder
5. Det er i første rekke hensynet til villreinen som er avklart i denne planen. Det innebærer at øvrige arealhensyn (natur, kulturminner/-miljøer, friluftsliv, landskap mm) ikke er avklart. Nevnte hensyn må ivaretas gjennom ordinær kommuneplanlegging. Denne planen gir følgende avklaringer:
  - I Nasjonalt villreinområde (NVO) skal villreinen ha fortrinn
  - I hensynssone villrein skal en gjennom konsekvensutredning avklare forholdet til villreinen
  - I hensynssone trekkområder skal villreinens interesser ang. trekk prioriteres.
  - I hensynssone bygdeutvikling er hensynet til villreininteressene avklart.
6. Ved revidering av kommuneplan skal det - i samarbeid med regionale myndigheter - vurderes utarbeiding av kommunale sti- og løypeplaner med rekkefølgekrav til nye og eksisterende hytte- og reiselivsområder under utvikling.
7. Det oppfordres til å lage kommunal plan for motorferdsel, gjerne i samarbeid med nabokommuner.
  - Kommunene må i behandling av enkeltsaker etter lov om motorferdsel i utmark ta sikte på å styrke næringsgrunnet til lokale aktører gjennom å gi løyver til næringskjøring.
8. Den formelle forvaltningen av verneområdene endres ikke gjennom Heiplanen. Hensynet til villrein i og utenfor verneområdene blir forsterket ved oppretting av hensynssone Nasjonalt villreinområde mm.
9. Nasjonalt villreinområde og hensynssone villrein utgjør ikke grenser for jaktforvaltning, dvs. tellende areal og valdgrenser. Slike grenser settes av Villreinemnda i samarbeid med Villreinlagene, etter kriterier gitt i nasjonale forskrifter.
10. Nasjonalt villreinområde skal inngå i en Europeisk villreinregion, sammen med Hardangervidda og Norefjella.

1. Bakgrunn og mål for planarbeidet

1.1. Internasjonalt ansvar

Gjennom en internasjonal avtale (Bern-konvensjonen) har Norge påtatt seg en klar forpliktelse til å ta vare på villreinen. Denne regionale planen er et ledd i dette arbeidet.

I dag utgjør villreinen i Norge siste rest av denne arten i Europa, og stammen i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei er den sørligste forekomsten. Disse heiområdene utgjør dermed de sørligste fjellområdene i Europa med intakte høyfjellssystemer som inkluderer villrein. Globalt sett er villrein ikke truet som art. Heller ikke i Norge regnes villrein som en truet art. Likevel har den generelle samfunnsutviklingen ført til en økende fragmentering av villreinens leveområder i Sør-Norge. De tidligere sammenhengende villreinstammene i Norge lever i dag i 23 mer eller mindre oppdelte villreinområder. Det er nå økt fokus på arealforvaltning som en viktig strategi for å ta vare på villreinen som art på lang sikt.

1.2. Nasjonale mål og føringer

1.2.1. Villrein og samfunn

Det nasjonale prosjektet "Villrein og samfunn", om utfordringene i fremtidig villreinforvaltning var et bredt anlagt samarbeidsprosjekt i regi av Direktoratet for naturforvaltning. Det konkluderte med en publikasjon - VISA-rapporten (NINA temahefte nr. 27, 2004), som ga en rekke anbefalinger for hvordan Norge kunne ivareta villreinen for framtida. De mest relevante i vår sammenheng er følgende:

- Helhetsperspektiv for sikring av villreinens leveområder: oppretting av ni¹ nasjonale villreinområder.
- Synliggjøring og verdiforankring av vårt internasjonale ansvar: opprettelse av to europeiske villreinregioner.
- Differensiert arealforvaltning - regional planlegging og fastsetting av grenser for de nasjonale villreinområdene.
- Kvalitetskriterier for verdiskaping i fjellområdene som ivaretar hensynet til villreinen og kulturen rundt den.
- Utvikling av en mer samlet nasjonal politikk for våre villreinfjell.

¹ Senere utvidet til ti ved å inkludere Setesdal Austhei som nasjonalt villreinområde i "bestillingsbrevet" fra Miljøverndepartementet (se kap. 1.3).

1.2.2. Nasjonale villreinområder

Anbefalingene i VISA-rapporten er fulgt opp i St.meld. nr. 21 (2004 – 2005): *Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand* og St.meld. nr.26 (2006 – 2007): *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*. Her slås det fast at sikring av villreins leveområder er et nasjonalt mål. Dette skal bl.a. skje ved å opprette "Nasjonale villreinområder", der avgrensning og innhold skal skje via regionale planprosesser, med grunnlag i et oppdatert kunnskapsgrunnlag.

Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei har begge status som Nasjonale villreinområder, men de framstilles samlet i denne regionale planen. Områdene vil også inngå i Europeisk villreinregion sør, sammen med Hardangervidda og Nordfjella villreinområder, slik det framgår av figur 1.

Figur 1. Nasjonale villreinområder og forslag til europeiske villreinregioner.

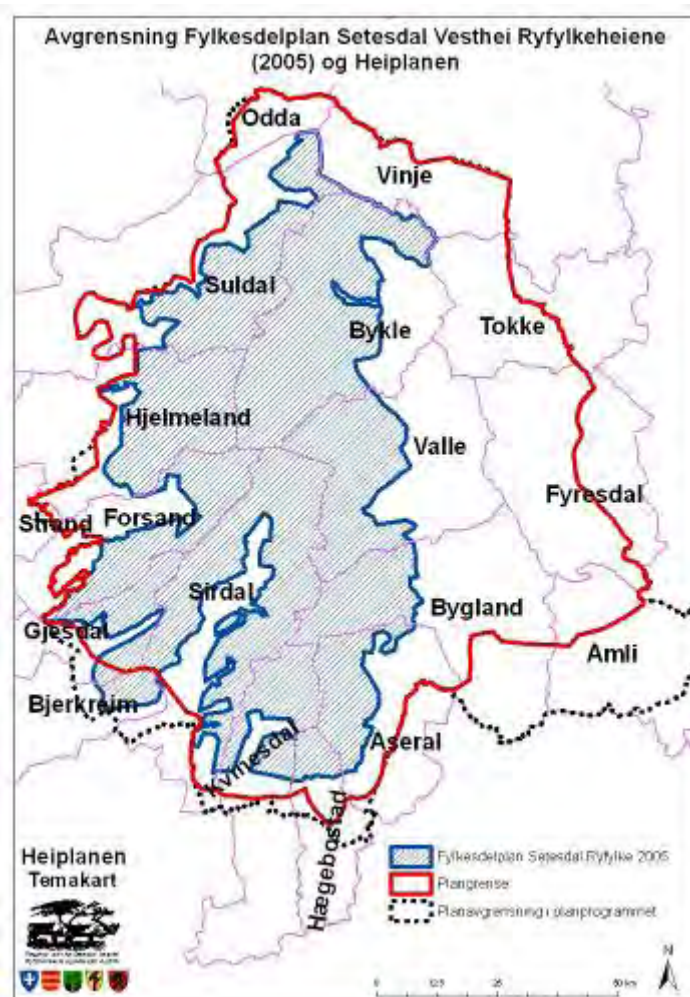
1.2.3. Eksisterende planer

Det er en eksisterende fylkesdelplan som har hatt direkte relevans for innværende planarbeid. I 2005 ble Fylkesdelplan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene vedtatt (se figur 2 for grov avgrensning). Denne planen inneholder bl.a.:

- 1) mål og retningslinjer for en helhetlig forvaltning av fjellområdene i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene,
- 2) føringer for en forvaltningsmodell for verneområdet Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene landskapsvernområde (SVR),
- 3) saksbehandlingsregler for bruk av plan- og bygningsloven i en randsone omkring SVR.

Setesdal Austhei (som utgjør deler av kommunene Vinje, Bykle, Valle, Bygland, Åmli, Fyresdal og Tokke), er ikke del av den fylkesdelplanen. Heiplanen omfatter et større område enn fylkesdelplanen gjorde, først og fremst gjelder dette Setesdal Austhei. Heiplanen er ikke en revisjon av eksisterende fylkesdelplan, men en ny regional plan som erstatter fylkesdelplanen fra 2005.

Innholdsmessig er flere mål og retningslinjer fra denne planen (se vedlegg) foreslått videreført i gjeldende plan, men i form av nye målformuleringer og retningslinjer, som er tilpasset ny plan- og bygningslov.

Figur 2. Avgrensning av Fylkesdelplan Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene, 2005. Heiplanens avgrensning merket med rødt, fylkesdelplanen 2005 med blått.

Hovedpunkt som videreføres er fra plandelen som gjelder områdene utenfor verneområdene:

- *Naturressursene skal kunne utnyttes gjennom balansert bruk*
- *Turstier/løyper, motorferdsel, veier mm skal ta hensyn til villrein*
- *Det skal ikke tillates nye inngrep som bilveier, boliger, fritidshus, som ikke er del av stedbundet næring*
- *Nye bygg mm i stedbundet næring må lokaliseres med minst mulig konflikt med villrein og andre viktige interesser*
- *Kommunene må innføre LNF-soner med strenge retningslinjer, og en streng dispensasjonspraksis.*

Viktig å merke seg er altså at kommuner i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene siden 2005 har hatt en fylkesdelplan med svært mange likhetstrekk med inneværende regionalplan. Den har vært førende for forvaltningen av fjellområdene utenfor verneområdene, og erstattes altså nå av Heiplanen.

1.3. Oppdraget

Miljøverndepartementet ga i brev 12.4.2007 aktuelle fylkeskommuner i oppdrag å utarbeide regionale planer for en helhetlig forvaltning av fjellområder som er spesielt viktige for villreinsens fremtid i Norge. Oppdraget er basert på internasjonale avtaler, stortingsmeldinger og nasjonale utviklingsstrategier.

Gjennom vedtak i 2008 i fylkesutvalgene i Rogaland, Hordaland, Vest-Agder, Aust-Agder og Telemark ble det vedtatt at planarbeidet skulle igangsettes.

Planprogrammet ble deretter utarbeidet og vedtatt våren 2010 i alle fylkestingene. Planprogrammet og bestillingsbrevet kan leses i sin helhet fra nettsida www.heiplanen.no

Planprogrammet omhandler en rekke tema som var tenkt behandlet i planarbeidet. Styret vedtok at arbeidet måtte konsentrere seg om å få på plass grenser og retningslinjer for Nasjonalt villreinområde og tilhørende randsoner.

1.4. Mål for Heiplanen

Hovedmål

Det skal fastsettes en klar grense for et Nasjonalt villreinområde (NVO) som ivaretar villreinens arealbruk til ulike årstider.

Det skal fastsettes retningslinjer og føringer for en helhetlig arealforvaltning i området som også ivaretar lokalsamfunnenes behov for en langsiktig positiv utvikling.

Delmål

Sikre leveområde for Europas sørligste villreinstamme ved å

- sørge for tilstrekkelige leveområder for å opprettholde en levedyktig villreinstamme i et langsiktig perspektiv
- ivareta nødvendige trekk for at reinen skal utnytte de to villreinområdene best mulig gjennom året
- sikre gode muligheter for utveksling med tilstøtende villreinstammer
- gi rammer for styring av ferdsel og annen aktivitet slik at hensynet til villreinens områdebruk over årstidene ivaretas
- bidra til å redusere konfliktene mellom mennesker og villrein

2. Planbeskrivelse

2.1. Regional plan

Den regionale planen består av:

- et plandokument som oppgir mål, prinsipper og retningslinjer for forvaltningen av området, og planens virkning/konsekvenser, samt en handlingsdel for gjennomføring av planens intensjoner
- et plankart med grense for Nasjonalt villreinområde og andre hensynssoner, med tilhørende retningslinjer for arealbruk

2.2.. Geografisk område

Styret vedtok følgende formulering i sak om godkjenning av planprogrammet :

Styringsgruppa er oppmerksom på innspill fra flere kommuner om endring av grensa for planområdet. Disse innspillene skal tas på alvor i den videre samarbeidsprosessen med kommunene.

Med grunnlag i vurderinger gjort i samarbeid med kommunene m.fl. er det gjort endringer i plangrensa. Plangrensa i plankartet avviker dermed noe fra grensa i planprogrammet. Endringene er generelt sett begrunnet i at det ikke skal være med mer areal enn nødvendig for å løse planoppgaven. Dermed er områder som - etter vurderinger gjort i prosessen - ikke anses som relevante i forhold til problemstillingene, tatt ut av planområdet. De største endringene som er foretatt er:

- Hjelmeland kommune - tatt ut tettsted sør for Øvre Tysdalsvatn
- Bjerkreim kommune - hele kommunen er tatt ut fordi det er ingen villreininteresser i følge fagkart villrein
- Sirdal kommune - sørvestlige deler av kommunen uten villreininteresser. Tonstad sentrum er tatt ut.
- Kvinesdal og Hægebostad kommuner - tatt ut områder nord for RV42 pga manglende relevans for problemstillingene
- Bygland og Åmli kommuner - tatt ut sørlige deler av kommunene pga manglende relevans.

Følgende kommuner er inkludert i planområdet:

Hordaland: Odda
Rogaland: Suldal, Hjelmeland, Strand, Forsand, Gjesdal.
Vest-Agder: Sirdal, Kvinesdal, Hægebostad, Åseral
Aust-Agder: Bykle, Valle, Bygland, Åmli
Telemark: Vinje, Tokke, Fyresdal

Planområdet omfattet ved vedtak av planprogrammet et totalt areal på ca. 12.780 km² (svartstiplet linje). Etter justeringer i planarbeidet er planområdet ca 11.400 km² (heltrukket rød linje).

Figur 3. Planområdet og oversikt over berørte kommuner

2.3. Definisjoner og forklaringer

Begrepsavklaring

Det er nødvendig å klargjøre begreper som har sentral betydning i forståelsen av den regionale planen.

Nasjonalt villreinområde:

Grense for hensynssone Nasjonalt villreinområde er en politisk vedtatt arealgrense etter plan- og bygningsloven. Den har framkommet ved avveining av ulike interesser opp imot villreinens behov gjennom regionale planprosesser.

Biologisk leveområde for villrein

Ytre grense for biologisk leveområde for villrein er en faglig fundert avgrensning for villreinens leveområde, slik den går fram av temakart i kap 6.4. og i rapport fra Norsk Villreinsenter Sør (NVS-rapport 06/2010). Den gjengis ikke på plankartet.

Innen det biologiske leveområdet er det definert funksjonsområder (se s. 49). I forbindelse med et forskningsprosjekt på villrein og ferdsel (NINA-rapport 551), er det foreslått områder det må rettes spesiell fokus på i forvaltningen av områdene, samt i forskningen (se også kap. 6.3.2.1.). Disse områdene kalles fokusområder.

Villreinområde

Villreinområde er definert i forskrift 22. mars 2002 om forvaltning av hjortevilt og bever som:

"det området som en villreinbestand bruker gjennom flere år, avgrenset som den geografiske forvaltningsenheten for bestanden. Direktoratet for naturforvaltning fastsetter forskrift om åpning av jakt på villrein og grenser for villreinområdet."

Det ligger ikke i den regionale planprosessen sitt mandat å vurdere eller endre eksisterende grenser for tellende areal i villreinområdene Setesdal Ryfylke og Setesdal Austhei. Denne myndigheten tilligger Setesdal Ryfylke villreinnemnd.

Disse tre omtalte områdene er ikke sammenfallende, da de er basert på helt ulike premisser og formelt grunnlag.

2.4. Planens virkning

Regionale planer utarbeides i samsvar med plan- og bygningslovens bestemmelser og er dermed en retningsgivende plan uten juridisk bindende arealkart og bestemmelser. Rettslig bindende arealbruk for områdene blir først fastlagt gjennom revisjon og vedtak av kommuneplanen i den enkelte kommunen.

Følgende gjelder:

- Godkjente kommunedelplaner, reguleringsplaner og bebyggelsesplaner innenfor planområdet vil fortsatt gjelde.
- Regional plan legges til grunn for fylkes, kommunal og statlig planlegging og virksomhet i regionen (PBL § 8-2).
- Dersom retningslinjer for arealbruk i den regionale planen fravikes vesentlig i kommunale planer gir dette grunnlag for innsigelse fra berørte myndigheter.
- Vedtak av regional plan skaper forpliktelser for offentlige myndigheter og organer til å følge opp og gjennomføre planens intensjoner.

2.5. Organisering

Planarbeidet har vært organisert som et prosjekt med ei politisk styringsgruppe, ei planfaglig nettverksgruppe og et sekretariat med prosjektleder.

Det er gjennomført en utstrakt møtevirksomhet mellom prosjektet, fylker, kommuner, grunneiere, lokalbefolkning og organisasjoner. Informasjon er lagt ut på prosjektets hjemmeside, www.heiplanen.no

2.6. Kunnskapsgrunnlaget

En av de viktigste planforutsetningene er at arealbruksdisponeringer i planen skal være kunnskapsbasert. Som et faglig grunnlag for dette arbeidet er det gjennomført en kartlegging av villreinens arealbruk i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei (NVS-rapport 6/2010), med kart utgitt 16.10.2009. Dette kartet oppgir det

potensielle biologiske leveområdet for villreinen i området. Temakart over dette leveområdet er å finne i kap. 6.4.

Med utgangspunkt i denne faglig funderte avgrensningen, er det foretatt avveieringer mellom villreinhensyn og andre samfunnsinteresser for å komme fram til foreslått grense for Nasjonalt villreinområde (NVO) og andre hensynssoner.

Kunnskapsgrunlaget er videre belyst i kapittel om konsekvensutredning.

2.6.1. Utrednings- og forskningsprosjekt

Følgende prosjekt er gjennomført i regi av de regionale planprosessene, for å gi et oppdatert kunnskapsgrunnlag innen sentrale tema for planleggingen:

- *Villreinen og villreinfjellet som kilde til verdiskaping og samfunnsutvikling (ØF-rapport 6/2010)*
- *Ferdsl ut fra fjellnære reiselivsbedrifter (NINA-rapport 441)*
- *Virkninger av fritidsbebyggelse, kunnskapsstatus (ØF-rapport 3/2010)*
- *Ferdsl i villreinens leveområder (NINA-rapport 551)*
- *Villrein og forstyrrelser (NVS-rapport 5/2010)*
- *Utmarksnæringer i Nore og Uvdal og bruk av LNF-formålet etter plan- og bygningsloven (Asplan Viak 2010)*
- *Det gode liv for villrein og mennesker i Setesdal, nå og i fremtiden (Vasstrøm 2010) (frittstående rapport i forbindelse med doktorgradsavhandling)*

Det er også igangsatt to prosjekter for å systematisere og samle kunnskapen som finnes om villreinrelaterte kulturminner i heiområdene og lokal verdiskaping og friluftsliv knyttet til Den Norske Turistforenings virksomhet.

I april 2011 ble rapporten fra GPS-prosjektet lagt fram (Villreinens bruk av Setesdalsheiene, NINA-rapport 694, 2011).

Disse prosjektene gir et viktig faktagrunnlag for vurderinger og strategiske valg en har tatt i Heiplanen. De utgjør ikke minst et viktig kunnskapsgrunnlag for videre planlegging. Kunnskapen er også formidlet gjennom møter og i foredrag. Rapportene er tilgjengelige bl.a. via nettsida www.heiplanen.no

2.7. Generelle prinsipper for sonedeling og retningslinjer

Følgende er lagt til grunn for konkrete planavgrensninger og for retningslinjene for planområdet:

1. Vedtatte grenser i fylkesdelplan for Setesdal Ryfylkeheiene (2005), verneplan for Setesdalsheiene Vesthei Ryfylkeheiene landskapsvernområde og kommuneplanene
2. Kunnskapsgrunlaget
3. Kommunenes behov og ønsker om samfunnsutvikling
4. Faglige innspill

2.8. Arealsonering

Sentralt for Heiplanen er å bidra til å styre framtidig arealforvaltning ved hjelp av plan- og bygningsloven. Som virkemiddel i plankartet med tilhørende retningslinjer mm, er det valgt å bruke hensynssoner (§11.8 i plan- og bygningsloven). Disse sonene viser avgrensninger for de hensyn som skal tas i kommende revisjoner av kommuneplanene.

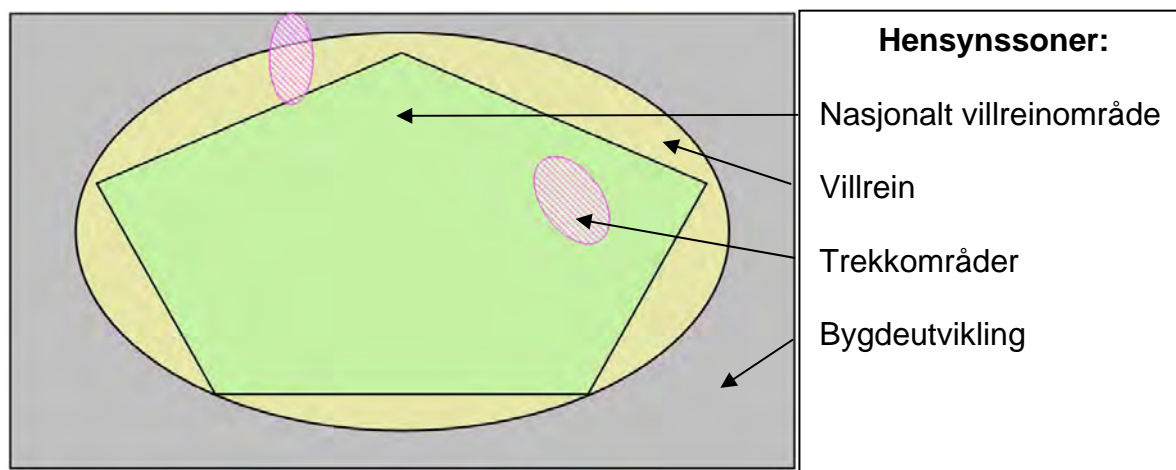
Fra Miljøverndepartementets veiledning (www.planlegging.no) finner vi følgende:

Hensynssonene skal vise hensyn og restriksjoner som har betydning for bruken av arealet. Hensikten med å skille ut hensynssoner på denne måten, er å vise hvilke viktige hensyn som må iakttas innenfor sonen, uavhengig av hvilken arealbruk det planlegges for. Hensynssonene vil også være et grunnlag for å vurdere nye planinnspill eller gi veiledning ved behandlingen av dispensasjonssøknader.

Heiplanen bruker følgende hensynssoner (plan- og bygningsloven § 11.8 c):

Hensynssone
Nasjonalt villreinområde
Villrein (randsone)
Trekkområder
Bygdeutviklingszone

Følgende figur viser hovedprinsippene for arealsoneringen.

Figur 4. Prinsippskisse for hensynssoner i plankartet

I kap. 2.9 er plankartet vist i A4-format - det vises til www.heiplanen.no og fylkeskommunenes nettsider for plankart som kan skrives ut i større format.

2.9. Plankartet

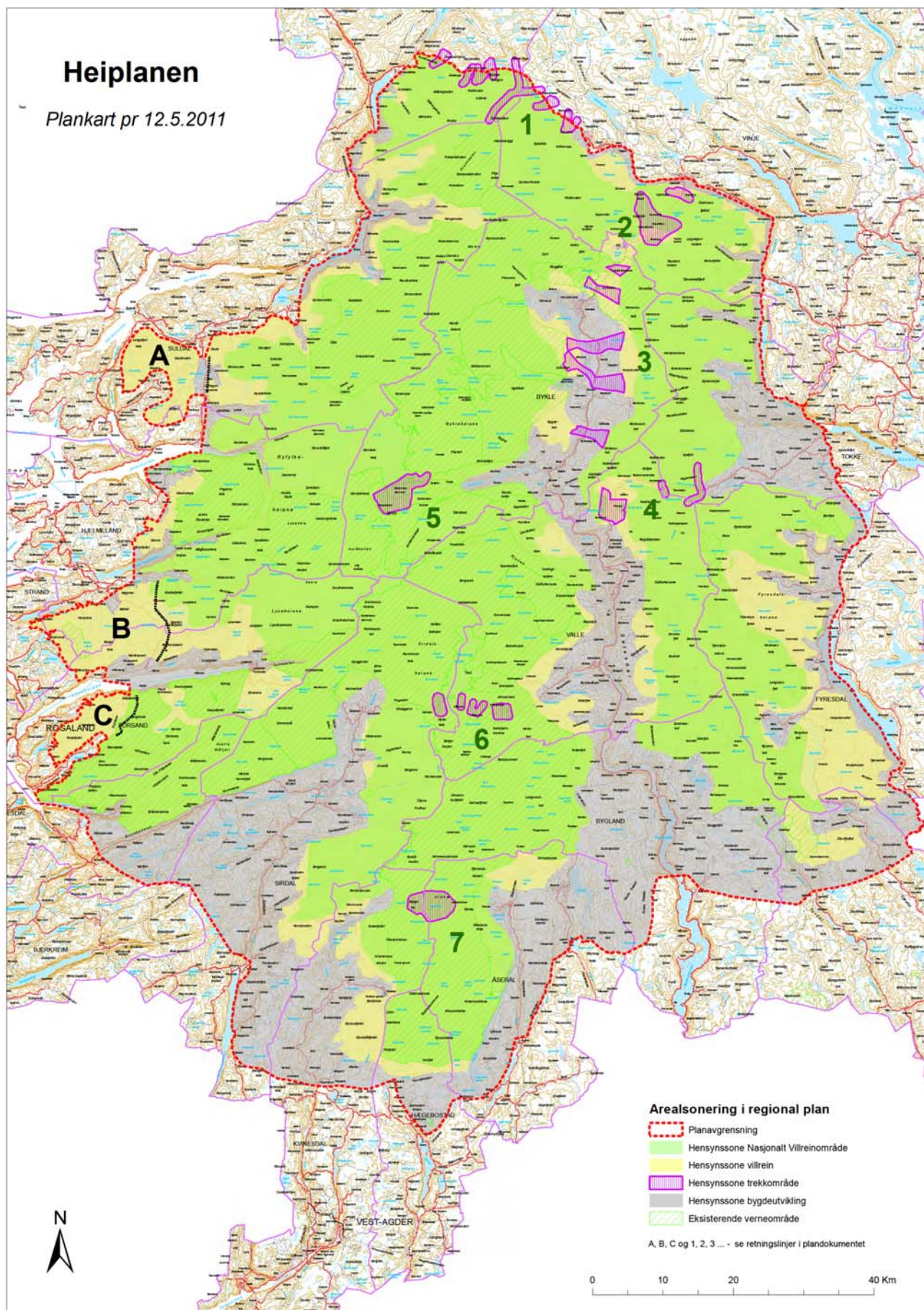
Det er utarbeidet ett plankart med hensynssonene inntegnet. Det er ikke utviklet en nasjonal kartstandard for hensynssoner på regionalt nivå.

I forståelse med Miljøverndepartementet er det ikke knyttet arealformål til hensynssonene, da hensynssonene i denne sammenhengen er retningsgivende for framtidig, kommunal arealplanlegging. Arealformål skal kommunene dermed avsette i sine kommuneplaner, i samsvar med hensynssonene.

Heiplanen

Plankart pr 12.5.2011

Plankart. For større format, se www.heiplanen.no eller fylkeskommunenes nettsider

2.10. Retningslinjer for alle hensynssonene

Følgende gjelder generelt for hele planområdet:

Felles retningslinjer

- *Planen skal legges til grunn ved kommunenes, fylkenes og Statens behandling av plan- og byggesaker og andre saker innen areal- og ressursforvaltningen.*
- *Hensynssonene som er benyttet er tilpasset et regionalt plannivå. I kommunenes videre arealplanlegging må arealformål, plangrenser, bestemmelser og retningslinjer tilpasses i kommuneplanens arealdel, der dette ikke allerede er gjort.*
- *Prioriteringer av villreinens interesser er gitt gjennom planløsningen og retningslinjene. Interessekonflikter i forhold til villrein, landbruk, naturvern, kulturvern, biologisk mangfold, friluftsliv og landskap (opplistingen er ikke fullstendig) skal likevel avklares gjennom konsekvensutredninger i samsvar med plan- og bygningsloven på relevant plannivå.*
- *Det skal gis rom for nærings- og rekreasjonsmessig bruk av naturverdiene i planområdet innenfor rammene av Heiplanen, slik det går fram av retningslinjene.*
- *Ved behandling av evt. søknad om dispensasjon fra kommuneplan eller reguleringsplan etter plan- og bygningsloven § 19, skal planmyndigheten legge vekt på å følge opp retningslinjene i Heiplanen.*

2.10.1. Hensynssone Nasjonalt villreinområde

I denne hensynssonen skal villreinens interesser tillegges stor vekt i all arealforvaltning og saksbehandling. Nye fritidsboliger tillates ikke. Landbruk, næringsutvikling og friluftsliv kan fortsette og videreutvikles innen gitte rammer.

Generelle retningslinjer for Nasjonalt villreinområde

- *I alle saker skal villreinens interesser vurderes opp mot planen/søknaden/tiltaket, og konsekvensutredning skal gjennomføres på relevant plannivå. Oppdatert villreinkunnskap skal ligge grunn for vurderingene.*
- *Reinen har større toleranse for ferdsel i områder med skogsterreng, spesielt gjelder dette Setesdal Austhei. Dette og villreinens sesongmessige bruk av området skal tillegges vekt ved behandling av søknader.*
- *Nye fritidsbygg tillates ikke.*
- *Det skal ikke tillates byggevirkosomhet som forringer villreinens bruksmuligheter av disse områdene. Det skal legges spesiell vekt på å unngå virksomhet, aktivitet og forstyrrelse i vinter- og sommerarbeiteområder, kalvingsområder og viktige trekkområder, samt i fokusområdene i de aktuelle årstider/perioder.*
  - *Det er ikke tillatt å fradele støler.*
  - *Mindre tilbygg på eksisterende bygninger kan tillates etter søknad for å kunne oppgradere til nyere standard. Det kan gis tillatelse til å bygge et mindre frittstående uthus.*
  - *Gjenoppbygging av bygninger som er gått tapt ved brann eller naturskade, samt oppbygging av nedfallsbygg som hører til det tradisjonelle bygningsmiljøet i stølsgrender kan vurderes etter søknad.*
- *Denne sonen er av stor betydning for friluftsliv. Det legges opp til differensiert bruk gjennom året som balanserer hensynet mellom villrein og friluftslivet.*
- *Tyngre tilretteleggingstiltak for friluftsliv skal legges utenfor denne hensynssonen.*
- *Etablerte turisthytter og driftsbygninger kan moderniseres og forsiktig utvides når dette er nødvendig for videre drift. Nærmere rammer for dette må avklares gjennom kommuneplanleggingen.*

Spesielle retningslinjer for Nasjonalt villreinområde

Bygg i utmarksnæring:

- *Lokalisering av alle nye bygg skal skje i minst mulig konflikt med villreinens arealbruk etter vurderinger basert på oppdatert kunnskap i samsvar med godkjent plan.*
- *Alle byggetiltak forutsettes å skje i tilknytning til dokumenterbare utmarksnæringer. Inntekter fra landbruks – og utmarksnæring som definert her må kunne dokumenteres til søknadsprosessen / byggesaksbehandlingen ved fremlegging av minimum årsoppgave for næringsinntekt tilknyttet jord / utmark.*

Landbruks-utmarksnæringer:

- definert som støling, beitebruk, opplevelsesnæring, jakt og fiske, videresalg av jakt- og fiskeprodukt og foredling av fisk i samsvar med gjeldende nasjonal forståelse av utmarksnæringer. Her gis følgende retningslinjer:

- *Man kan bygge, rehabilitere og videreutvikle nødvendige driftshusvære og støler for å utnytte utmarksressursene på eiendommen.*
- *Eksisterende støler og tufter skal kunne restaureres og bygges ut til et maksimalt areal på 50m² BRA med tradisjonell utforming.*
- *Det kan søkes om mindre båthus i nærheten av vann og dette må tilpasses terrenget. Det kan tekkes med naturmateriale (torv, stein og lignende) og må ikke være større enn BRA 12m².*

Ivaretakelse av gamle stølslandskap:

Gamle stølsbygg og stølslandskap er kulturminner som er ønskelig å ivareta. Det kan søkes om restaurering av stølsområder, selv om det ikke lenger er aktiv drift på eiendommen som kan dokumenteres som landbruks- eller utmarksnæring. Her gis følgende retningslinjer:

- *Gjenoppbygging av gamle støls- og høybuer skal skje i minst mulig konflikt med villreinens arealbruk etter vurderinger basert på oppdatert kunnskap i samsvar med plan.*
- *Gjenoppbygging skal være mest mulig identisk med tidligere byggeskikk og tidligere tiders bruk. Maksimal størrelse settes til BRA 30m².*
- *Alle tiltak må kunne sannsynliggjøres og/eller dokumenteres i form av gamle bilder eller andre skriftlige kilder.*

Ferdsel:

Med ferdsel menes allmenn ferdsel etter friluftsløven, motorisert ferdsel i utmark og forsvarets ferdsel. Bedre styring av ferdsel er et viktig virkemiddel for å ivareta villreinens behov.

- *Lokalisering av nye ferdselsårer skal skje ut fra hensyn til villreinens arealbruk.*
- *Ved tildeling av snøskuterløype skal det tas hensyn til de aktuelle områdene sin tålegrense for ferdsel. Det kan settes vilkår i løyvet om å følge bestemte traseer.*
- *For å gi villreinen ro på vinterbeite, kan det i forbindelse med spesielt harde vintre være aktuelt å regulere og/eller avgrense ferdselen. Dette kan f.eks. skje ved å regulere bruken av snøskuter i tid og rom i deler av området.*
- *Opprusting av eksisterende veier og nye veger som øker tilgjengeligheten for bilkjøring og annen ferdsel inn i Nasjonalt villreinområde skal som hovedregel ikke godkjennes.*
- *For nye og eksisterende landbruksveier og anleggsveier skal ferdselsreguleringer vurderes ved bom og andre restriksjoner, slik at veiene prioriteres for næringskjøring i forbindelse med landbruk og anleggstilsyn.*
- *Opprusting av eksisterende landbruksveier kan skje for å hindre unødig slitasje og for å sikre trygg transport.*
- *Ferdselsformer som kiting, hundekjøring, sykling og lignende (listen er ikke uttømmende) skal legges til områder det er minst mulig konflikt med villreinen. Dette skal skje i et samarbeid mellom organisasjoner, tilbydere og kommunen, basert på oppdatert villreinkunnskap.*

Vinterbrøyting:

- Eksisterende veger som er anlagt i Nasjonalt villreinområde skal ikke åpnes for trafikk før 1. juni - med følgende unntak:
  - E134 Haukelivegen:
    - Planområdet avgrenses i nord av E134. Dette er etablert som en samfunnsmessig svært viktig vinteråpen ferdselsåre uten ferdselsrestriksjoner pga. villreinen. Videre utbygging av tunneler for å bedre framkommelighet for trafikanter og å styrke villreinens frie trekkveier mellom Hardangervidda og Setesdalsheiene bør videreføres. Her gjelder egne regler for brøyting
  - For Rv9 Bykle - Haukeligrend og Rv45 Valle - Tokke gjelder eksisterende reglement.
  - Brokke- Suleskar
    - Vinterbrøyting o.a. styres av vernereglene for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene landskapsvernområde.
    - Evt. framtidige planer om vinteråpning av denne vegen må ta hensyn til at trekkveier, tilgang til vinterbeite og andre viktige funksjonsområder ikke skal forverres.

Sti og løypeplaner:

- Etablering og drift av stier og løyper skal fastsettes i kommunale sti- og løypeplaner. Disse skal utarbeides etter følgende prinsipp:
  - Oppkjørte og merkede skiløyper og organiserte aktiviteter skal legges utenom viktige funksjonsområder for villrein, jfr. temakart for villreinens leveområde, og skal som hovedregel legges utenfor NVO. På Austheia kan det tillates løyper i NVO etter avklaring i forhold til villreininteressene.
  - Eksisterende løyper i NVO kan opprettholdes, men skal vurderes i forhold til periodevis stenging for å ta hensyn til villreinens bruk av området.
  - Etablerte og merkede stier og løyper (merket av DNT, kommuner eller andre) som er eller kommer i konflikt med viktige funksjonsområder for villrein, skal forsøkes lagt om med sikte på mindre konfliktfylte traseer.
- For utviding/forbedring av eksisterende eller nye hytte-/turistområder, skal det foreligge godkjent sti- og løypeplan før bygging starter.

Kraft:

- Nye eller vesentlig utvidelse av eksisterende kraftanlegg eller overførings-/kraftlinjer skal unngås i Nasjonalt villreinområde.
- Unntak kan gjøres i hensynssone Villrein og for småkraftverk og prosjekter som ikke innebærer vesentlige inngrep med innvirkning på villreinen eller øvrige verneinteresser. Unntak kan også gjøres for prosjekter med samlet positiv miljøgevinst knyttet til villrein, landskap og andre verneinteresser. Dette vurderes gjennom egne konsekvensvurderinger for hvert prosjekt.

Kulturminner:

- Villreinrelaterte kulturminner og -miljøer kan brukes og evt. restaureres til informasjons-, kultur- og reiselivstiltak, ved et nært samarbeid mellom kommuner, grunneiere, kultur- og vernemyndigheter.

2.10.2. Hensynssone Villrein

I denne hensynssonen er det viktige leveområder for villrein. Her gjelder i stor grad de samme retningslinjene som i NVO, men det kan likevel tillates noe mer aktivitet. I denne hensynssonen kan kanaliseringstiltak for friluftsliv legges. Hensynssonen er delt opp i flere områder, slik det går fram av videre tekst og plankart.

Generelle retningslinjer for Hensynssone Villrein

De generelle retningslinjene er identiske med Nasjonalt villreinområde, med følgende endringer/tillegg:

Punktet "Nye fritidsbygg tillates ikke" går ut.

Følgende punkt kommer i tillegg:

- *Kanaliseringstiltak for friluftsliv og ferdsel kan legges i dette området.*

For Setesdal (Åmli, Bygland, Valle, Bykle)

- *Det kan åpnes for moderat utvidelse av hyttene i eksisterende hyttefelt og i Everdalen og Bjørnevatn i Valle kommune gjennom egne planretningslinjer.*

For resterende kommuner i planområdet (Vinje, Tokke, Fyresdal, Åseral, Hægebostad, Kvinesdal, Sirdal, Gjesdal, Strand, Forsand, Hjelmeland, Suldal, Odda)

- *I dette området kan det gjennom plan søkes om arealbruk med grunnlag i plan- og bygningslovens §11-11 nr. 2, altså spredt bolig-, fritids- eller næringsbebyggelse som ikke anses å være en del av landbruket. Eventuell godkjenning av slike områder skjer gjennom normal kommuneplanprosess med konsekvensutredning.*

For Nesjen-området i Kvinesdal gjelder følgende:

- *Hensyn til villrein i området skal følges opp gjennom sti- og løypeplanlegging. I arbeidet med reguleringsplan for området skal det gjennomføres konsekvensutredning, og det skal vurderes volum og styring av ferdsel, herunder bruk av anleggsvei og båtferdsel på Kvifjorden.*

Spesielle retningslinjer for Hensynssone Villrein

De spesielle retningslinjene er identiske med spesielle retningslinjer for Nasjonalt villreinområde. I tillegg gjelder:

Følgende områder, markert med bokstaver i plankartet, er i sporadisk men viktig bruk av villrein. Særlig gjelder dette i forbindelse med ekstreme vinterforhold som fører til nedising av beiteområder, samt som bukkeområde i enkelte perioder.

- A Suldal kommune, marginalt leveområde vest for Gullingen/Mosvatnet
- B Hjelmeland og Forsand kommune, leveområde vest for Lyngsvatnet
- C Forsand kommune, leveområde vest for Vinddalen

Her gis det følgende retningslinjer:

- *Det skal ikke godkjennes nye tiltak som ytterligere skjærer av tilkomstmuligheter for villrein til disse områdene.*
- *Det skal iverksettes tiltak for å stoppe løypekjøring, arrangementer mm i de periodene områdene er i bruk av villrein.*

2.10.3. Hensynssone Trekkområder

Denne sonen, som delvis overlapper de andre hensynssonene, viser viktige trekkområder som skal ivaretas. Derfor er de trukket ut som egen sone. Andre trekkveier går fram av temakart villrein.

Retningslinjene her gjelder i tillegg til hensynssonene som de overlapper. Her skal det tas hensyn til at områdene har særlig betydning som trekkområder for villrein. Dette innebærer at det er sporadisk og/ eller sesongvis bruk av områdene. Her må all aktivitet og byggevirksomhet godkjennes via plan, og det må tas særlige hensyn, både ang. evt. plassering og drift, med basis i oppdatert kunnskap.

Følgende trekkområder er markert i plankartet:

1. Odda og Vinje kommune - trekk mellom Setesdalsheiene og Hardangervidda
2. Bykle og Vinje kommune - trekk mellom Vest- og Austheia
3. Bykle kommune - trekk mellom Vest- og Austheia
4. Valle og Tokke kommune - trekk nord-sør i Austheia
5. Bykle kommune - trekk nord-sør i Vestheia, v/Blåsjø
6. Valle og Sirdal kommune - trekk nord-sør i Vestheia, Brokke - Suleskar
7. Kvinesdal og Åseral kommune - trekkområde

Retningslinjer for Hensynssoner Trekkområder:

- *Det skal ikke godkjennes byggetiltak som kan stenge av eller forverre dagens situasjon i disse trekkområdene.*
- *Det skal så fremt det er mulig, ikke tillates aktivitet som fører til unødvendig forstyrrelse når reinen trekker.*
- *Ved evt. planer om utviding, opprusting, omlegging eller endring av åpningstider mm av eksisterende veganlegg, skal det legges vekt på å forbedre situasjonen for villreinens trekk gjennom tunnelløsninger, andre tekniske løsninger, merking, informasjon, brøyterutiner og andre tiltak. Tiltak som kan forverre villreinens trekk tillates ikke.*

2.10.4. Hensynssone Bygdeutvikling

Dette er områdene som omfatter resten av arealene i planområdet. Her er eksisterende områder for utbygging (boliger, hytter, reiselivsanlegg mm), tettsteder, landbruksareal mm. , jf. kommuneplanene.

Retningslinjer for Hensynssone Bygdeutvikling:

- *Villreinens interesser er avklart i denne sonen ved at Heiplanen vedtas og gjennomføres.*
- *Gjeldende planstatus er styrende for videre utvikling inntil nye planer foreligger.*
- *Dette er utviklingssonen i bygdene der nye større tiltak primært skal kanaliseres til. Her prioriteres planer og tiltak som fremmer en bærekraftig bygdeutvikling.*

2.11. Oppfølging i kommuneplanens arealdel

Hensynssonene skal følges opp i kommunal planlegging, ved å tilpasse avgrensninger på detaljnivå til arealformål etter §§ 11-7 og evt. 11-8 i plan- og bygningsloven. Følgende tabell gir generell veiledning, men tilpasninger må skje i hver enkelt kommunal arealplanprosess i samråd med regional planmyndighet.

Hensynssone i regional plan	Arealformål i kommuneplanens arealdel
Nasjonalt villreinområde	- LNFR, med båndlegging i verneområdene. Evt. underformål i §11-7, 5a) med bestemmelser. - Evt. Hensynssone Nasjonalt villreinområde
Villrein	- LNFR, evt. med underformål §11-7, 5a) og/eller b) med bestemmelser og avgrensning - Bebyggelse og anlegg - Samferdelsanlegg - Evt. Hensynssone Villrein
Trekkområder	- Hensynssone trekkområde
Bygdeutviklingssone	- Alle aktuelle arealformål

3. Konsekvensutredning og forholdet til naturmangfoldloven

3.1. Naturmangfoldloven

I naturmangfoldloven stilles det krav til offentlig beslutningstaking:

§ 7. (prinsipper for offentlig beslutningstaking i §§ 8 til 12)

Prinsippene i §§ 8 til 12 skal legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, herunder når et forvaltningsorgan tildeler tilskudd, og ved forvaltning av fast eiendom. Vurderingen etter første punktum skal fremgå av beslutningen.

§8 - kunnskapsgrunnlaget

Offentlige beslutninger skal bygge på vitenskapelig kunnskap "så langt det er rimelig". I dette regionale planarbeidet er det lagt stor vekt på både framskaffelse av ny kunnskap og sammenstilling av eksisterende kunnskap.

Ny kunnskap som er resultat av arbeidet er kommet fram i rapporter som er brukt som grunnlagsstoff i dette arbeidet og i andre regionale planer. En oversikt over disse rapportene er å finne på s. 26 Kunnskapsgrunnlaget.

Gjennom Naturbasen hos Direktoratet for naturforvaltning er det innhentet offentlig tilgjengelige opplysninger om sentrale natur- og miljøtema som er naturlige å omtale i en konsekvensutredning.

Vår vurdering er at kunnskapsgrunnlaget som foreligger er svært godt og relevant i forhold til planarbeidet. Med de virkemidlene plan- og bygningsloven gir, blir ikke alle utfordringer knyttet til villrein og menneskelig aktivitet løst gjennom regionalplanen. Det er viktig at innhenting av kunnskap fortsetter i sammenheng med videre oppfølging av Heiplanen.

§9 - føre-var prinsippet

"Mangel på kunnskap skal ikke brukes som begrunnelse for å utsette eller unnlate å treffe forvaltningstiltak" - da trer føre-var prinsippet inn og skal brukes. Det er noe kunnskapsmangel omkring bruk av de ytre delene av leveområdet. I tillegg er det ikke nok kunnskapsgrunnlag til å vurdere i hvor stor grad ferdsel i disse fjellområdene har sterk negativ påvirkning på villreinen.

Gjennom planløsningen har det alt vesentlige av sentrale funksjonsområder for villrein (se kap. 6.4.2.1.) kommet inn under et planformål som sikrer villreinen sine interesser, også det meste av de ytre generelle leveområdene. Der det har blitt utelatt potensielt generelt leveområde og marginale områder, er det gjort etter faglige vurderinger av vilt- og planfaglig myndighet hos fylkesmannen i de respektive fylkene.

Når det gjelder ferdsel, vil Heiplanen føre til at det utvikles kommunale og interkommunale sti- og løypeplaner og motorferdselplaner, som vil ha fokus på hvordan vesentlig forstyrrelse av viktige funksjonsområder for villrein skal unngås.

§10 - samlet belastning

Heiplanen er en retningsgivende plan som legger føringer for kommende kommunal planlegging, og den trekker en grense for videre infrastrukturutvikling opp mot fjellområdene. Det er lagt stor vekt på å avklare villreinens interesser, og utenfor hensynssonene for villrein inkl. trekkområder, regnes villreininteressene som avklart.

Det er i deler av hensynssonene villrein gitt mulighet, gjennom planavklaringer, for at kommunene kan legge til rette for annen næringsutvikling som ikke er tilknyttet landbruksbegrepet. Da dette i så fall først vil skje gjennom normale kommuneplanprosesser med KU-vurderinger, vil ikke dette bidra til økt belastning sett i forhold til dagens situasjon. Denne muligheten er det ikke åpnet for i Nasjonalt villreinområde.

Heiplanen utgjør et sett med planmessige virkemidler som samlet sett bedrer situasjonen for belastning av villreinens interesser i området.

§11 - kostnader ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver

Planløsningen innebærer ikke løsninger og krav som fører miljøforringelse og påfølgende målbare ekstra kostnader for kommunene eller andre.

§12 - miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder

Planløsningen gir en grense for videre tyngre infrastrukturutvikling. Det innebærer at videre energi-, samferdsel-, hytte- og næringsutvikling i hele planområdet må skje innenfor de mål og retningslinjer som er satt, gjennom en planmessig utvikling som sikrer natur- og samfunnsverdiene.

3.2. Oppsummering av konsekvensutredningen

I konsekvensutredningen i kap 5. er det belyst hvordan denne regionalplanen vil påvirke sentrale tema innen natur, miljø og samfunn. Vurderingene er gjort på et overordnet, regionalt nivå, og ytterligere vurderinger må gjøres via konsekvensvurderinger på relevant plannivå. Vi gir her et kort sammendrag av de viktigste konklusjonene og konsekvensene.

Villrein

Hensynssonene Nasjonalt villreinområde og Villrein omfatter til sammen det vesentlige av potensielt leveområde for villrein, slik det ble lagt fram av Norsk Villreinsenter. Det er noen mindre avvik i marginale områder og deler av generelt leveområde i sør, og disse endringene er gjort av fylkesmennenes miljøvern avdelinger i samarbeid med kommunene. Alle andre viktige funksjonsområder ligger nå innenfor en av de to etablerte hensynssonene for villrein.

- Planen sikrer også utenfor verneområdene viktige trekkområder, kalvingsområder, vinterbeite, sommerbeite, generelt leveområde mm, med deriblant følgende sett av retningslinjer knyttet til hensynssonene:
  - o innføring av byggeforbud for nye fritidsboliger i NVO
  - o krav om KU med vekt på villrein i arealplanleggingen

- planmessig styring av ferdsel og annen aktivitet gjennom sti- og løypeplaner
- kommunale motorferdelsplaner
- Heiplanen gir grunnlag for en helhetlig forvaltningspraksis, og dermed reduksjon av mulighetene for en bit for bit nedbygging av heiområdene

Konsekvens: Heiplanen fører til *positive* konsekvenser for villreinen i forhold til dagens situasjon, og sikrer leveområdet på tilfredsstillende vis gjennom den totale planløsningen.

Verneområdene

Heiplanen sikrer større deler av leveområdet for villrein enn området vernet etter naturmangfoldloven gjør.

- NVO og hensynssone villrein vil fungere som randområde til verneområdene, spesielt Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene landskapsvernområde, og bidra til
  - en mer samordnet forvaltningspraksis og økt fokus på villrein
  - en restriktiv praksis for ny fritidsbebyggelse med forbud innen NVO
  - etablering av nye og videreutvikling av eksisterende tilbud innen friluftsliv gjennom (inter-)kommunale planer
  - rom for utvikling av naturbasert næringsutvikling, gjennom aktiv bruk av plan- og bygningsloven i kommuneplanleggingen

Konsekvens: Vedtak av Heiplanen vurderes å ha en *positiv* konsekvens for verneverdiene i og rundt verneområdene, samt for muligheten for oppfølging av nasjonale og regionale mål om å ta i bruk naturverdiene til næringsmessig utnytting.

Inngrepsfrie naturområder (INON)

Det er et klart uttrykt nasjonalt mål å sikre inngrepsfrie naturområder. Heiplanen innebærer oppretting av en langsiktig grense mot ny utbygging av fritidsboliger og en rekke andre virkemidler, som totalt sett fører til et redusert utbyggingspress i området.

Konsekvens: Gjennomføring av Heiplanen fører til mindre muligheter for tap av INON-områder.

Biologisk mangfold

Det er villreinens interesser som er avklart gjennom Heiplanen. Villreinen lever i et fjellområde som også inneholder mye annet biologisk mangfold, og ved sikring av villreinens leveområde, sikres også dette økosystemet. Mer detaljerte vurderinger på lokalt nivå må utføres på relevant plannivå i aktuelle saker.

Konsekvens: Heiplanen påvirker andre verdier knyttet til biologisk mangfold i liten grad.

Landskap

Ved oppfølging av Heiplanen gjennom kommunale planvedtak, vil endringer av storformene i landskapet gjennom godkjente tiltak være minimal og i stor grad ikke-eksisterende. De store grepene er tatt gjennom kraftutbygging og veibygging, og slike større strukturelle og landskapsmessige endringer åpnes det ikke opp for i hensynssonene Nasjonalt villreinområde og Villrein.

Konsekvens: Innføring av Nasjonalt villreinområde og tilhørende virkemidler vil være *positivt* for temaet landskap.

Samfunn

Oppretting av NVO og andre hensynssoner påvirker lokalsamfunnene bl.a. slik:

- sikring av villreinen som ressurs og grunnlag for opplevelse og næring
- avklaring av interesser i forhold til villrein
- klarere rammer for lokal næringsutvikling opp mot og i fjellområdene
- grunnlag for styring av ferdsel, også motorisert
- grunnlag for regionalt samarbeid og regional profilering

Det innføres ikke store forvaltningsmessige endringer, men det tas planmessige grep og gis rammer for videre utvikling gjennom kommuneplansystemet. Det er opp til kommunene selv å benytte seg av mulighetene gjennom politiske vedtak. Det er ingen endringer i forhold til dagens forvaltningssituasjon.

Konsekvens: Samlet sett vurderes påvirkningen av lokalsamfunnene ved opprettelsen av NVO med randsone å være *positiv*.

Hytteutvikling

Det blir ikke tillatt med nye fritidsboliger i NVO, og i hensynssone Villrein vil innføring av retningslinjene i kommuneplanene kunne føre til mindre spredt utbygging også i utkanten av fjellområdene. Det er likevel ikke mulig å kvantifisere denne eventuelle endringen, men den antas å være relativt liten.

Samtidig innebærer Heiplanen en forsterkning av krav til kanalisering og planlegging av løypenett i hyttenære områder, for å unngå konflikt med villrein. Dette kan oppfates som en *positiv* påvirkning av bruksmulighetene knyttet til hyttene.

Konsekvens: Samlet sett vurderes virkningen Heiplanen generelt å ha *liten* konsekvens for hyttebygging.

Landbruk

Virkemidlene i Heiplanen påvirker landbruket på flere måter:

- det gis retningslinjer som skal gi rom for næringsutvikling knyttet til landbruket, innen gitte rammer;
- det gis retningslinjer for utvikling av nye næringer gjennom nye områdegrep ved bruk av §11-11 eller §12-2 i plan- og bygningsloven;
- det legges ingen nye begrensninger på drift og utvikling innen landbruket, men en tydeliggjøring av at det skal tas hensyn til villrein i næringsrelaterte byggesaker, slik det også er krav om i dag;
- det fremheves et behov for en mer samordnet forvaltning i og utenfor verneområdene, som vil bidra til mer forutsigbarhet for utmarksnæringene.

Konsekvens: Totalt sett vurderes virkemidlene i Heiplanen å være et *positivt* bidrag til videre drift og utvikling av landbruket.

Energi

Heiplanen legger opp til at det ikke skal godkjennes nye store kraftprosjekt i Nasjonalt villreinområde, og at nødvendig drift og vedlikehold skal ta hensyn til villreinens interesser. I hensynssone Villrein kan det søkes om tiltak, og da spesielt innen samlebegrepet småkraftverk.

Samlet sett framhever Heiplanen betydningen av fjellområdene som leveområde for villrein, og pålegger nye kraftprosjekt å vektlegge dette temaet i sine utredninger.

Konsekvens: Energiproduksjon er etter måten lite påvirket gjennom planløsningen, og konsekvensene vurderes å være små i forhold til dagens situasjon.

Motorferdsel

Heiplanen legger opp til at det skal utarbeides kommunale motorferdselplaner. Slike planer bør skje i et interkommunalt samarbeid og sørge for løypenett over større områder, der det bl.a. må tas hensyn til villreinens arealbruk. Det er også forventning om at kommunene legger til rette for et bedret leietilbud, og dermed en reduksjon av antall dispensasjoner til hyttekjøring.

Konsekvens: Dette vurderes å være *positivt* i forhold til nasjonale mål om å redusere annen bruk av motoriserte kjøretøy, samt for grunnlaget for økt inntenkt knyttet til leiekjøring.

Kulturminner og -miljø

Et eget prosjekt fører til en ny og samlet oversikt over kulturminner og -miljø. Denne gir myndighetene et bedret kartgrunnlag og dermed et bedre verktøy for arealforvaltninga. Oversikten vil også gi økte muligheter til å ta i bruk noen av kulturminnene og -områdene til informasjonstiltak og næringstiltak.

Konsekvens: Denne bedringen av kunnskapsoversikten og fokuset på villreinrelaterte kulturminner blir ansett som *positiv* for temaet kulturminner.

Friluftsliv

Et sentralt grep i Heiplanen er å bidra til planmessig styring av ferdsel, spesielt i de ytre delene av villreinens leveområde. Her er det tatt til orde for sti- og løypeplaner og styring av motorferdsel. Disse virkemidlene vil bidra til en bedre kanalisering bort fra viktige leveområder for villrein. Innføring av Nasjonalt villreinområde og tilhørende virkemidler bidrar til å ta vare på friluftslivets sentrale plass i området, men stiller også krav til aktiv deltakelse fra friluftslivsorganisasjonene m.fl. i kommende planprosesser.

Konsekvens: Regionalplanen vurderes å være *positiv* for ivaretagelsen og videreutviklingen av friluftslivet.

4. Handlingsplan

For at regionalplanen skal få virkning, er det en forutsetning at alle aktuelle parter følger opp innenfor sitt virkefelt. Handlingsplanen konkretiserer hvordan planens intensjoner skal følges opp.

Helhetlig arealforvaltning

Som regional utviklingsaktør har fylkeskommunene et særlig ansvar å sørge for at planens intensjoner følges opp. Regionalplanen er et omforent dokument, slik at det er viktig at alle berørte statlige og regionale sektor- og planmyndigheter er lojale til planen når det behandles saker etter plan- og bygningsloven og annet lovverk.

Siden regionalplanen omfatter 5 fylker bør det arrangeres ett årlig samordningsmøte på regionalt nivå. Deltakere bør være regionale og kommunale planleggere og miljøforvaltere. I dette møtet skal bruken av regionalplanen drøftes med utgangspunkt i konkrete saker og planer, og sørge for enhetlig praksis og veiledning.

*

- Tiltak
  - o *Årlig samordningsmøte på regionalt nivå*

Ansvar: Fylkeskommunene - hovedansvar for initiativ legges til Aust-Agder fylkeskommune

Kommunal planoppfølging

Kommunene har ansvar for å følge opp retningslinjene og mål i regionalplanen gjennom planlegging etter plan- og bygningsloven. Kommunene må i denne sammenhengen drøfte utarbeiding av motorferdselsplaner. Det bør tas opp som et samarbeidsprosjekt mellom aktuelle nabokommuner.

Før kommunene kan videreutvikle hytte- og reiselivsområder med tiltak og/eller aktivitet som går inn i mot NVO eller videre, må det utarbeides og vedtas kommunale sti- og løypeplaner. På denne måten kan det gjennomføres en differensiert arealforvaltning, ved at stier og løyper legges utenom de mest sårbare villreinområdene, avhengig av funksjon og årstid. Det skal også vurderes omlegging av eksisterende stier og løyper der disse er eller kan komme i konflikt med villrein.

I kommuneplanene bør kommunene vurdere hvordan utmarka i større grad kan tas i bruk som del av landbruksnæringa. For å sikre en bærekraftig utvikling av utmarksressursene i kommunene, må kommunene følge dette opp gjennom sin planlegging etter plan- og bygningsloven. Her følger tre nødvendige grep:

A) Kommunale planer

I ny plandel av plan- og bygningsloven legges det opp til at kommune- og reguleringsplaner skal følge føringer i overordnet plan. Dette innebærer at kommunene må ta inn:

- mål og retningslinjer fra Heiplanen,
- og legge inn kommunale føringer om bruk av område- og detaljregulering i kommuneplanene.

B) Bruk av bestemmelser til LNF-formålet

Kommunene kan ta i bruk mulighetene i plan- og bygningslovens §11-9 "Generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel" og/eller §11-11 "Bestemmelser til arealformål" etter §11-7 nr.5 (LNF) og 6. Gjennom §11-9 skal det da stilles krav til sikring av viktige miljøinteresser (bl.a. villrein), og i §11-11 kan det da åpnes for tiltak i utmarksnæring som ikke dekkes av LNF-formålet.

Det kan altså gis bestemmelser om spredt næringsbebyggelse som åpner for bruksendring av landbruksbygg til utleie og reiselivsformål, påbygg eller nye bygg på gamle tufter uten at det dermed utløses krav om reguleringsplan. Men omfang og lokalisering må avklares i kommuneplanen. Dette kan i mange tilfelle bety at det må utarbeides detaljert kommunedelplan for slike områder.

C) Bruk av områderegulering

Områderegulering etter §12-2 i plan- og bygningsloven er som plantype forbeholdt kommunen, men arbeidet kan utføres i samarbeid med private og andre offentlige myndigheter. Dette kan være et aktuelt virkemiddel i hensynssone trekkområder.

*

- Tiltak:

- *Revidere kommuneplaner i samsvar med Heiplanen*
- *Utarbeide (inter)kommunale sti- og løypeplaner og motorferdselsplaner*

Ansvar: Kommunene og fylkeskommunene

Bygde- og næringsutvikling

Kommunene bruker kommuneplanprosessene til å avklare hvor og hvordan næringsutvikling skal skje. Regionalplanen skulle etter planprogrammet avklare muligheter for verdiskaping, men dette overlates til nye prosesser med de rammene som er gitt i planen. Fylkeskommunene har etter forvaltningsreformen en styrket rolle som regional utviklingsaktør, og det vil være en naturlig oppfølging av regionalplanen å starte arbeid med en regional plan for næringsutvikling i utmarka, samt å støtte lokale og regionale initiativ.

*

- Tiltak:

- *Utarbeide regionalplan(er) for næringsutvikling i utmarka*

Ansvar: Fylkeskommunene og kommunene

Nasjonalt villreinområde innlemmes en Europeisk villreinregion. Denne vil være et utgangspunkt for profilering av villreinen og regionen internasjonalt.

- Tiltak:

- *Etablere Europeisk villreinregion og aktivisere kommunene som aktive medspillere*

Ansvar: Miljøverndepartementet

Kunnskapsbasert planlegging og prosjekt

Regionalplanen er kunnskapsbasert planlegging som sikrer varige og sammenhengende leveområder for villreinen. Det er en rekke områder som krever oppfølging.

*

- Tiltak

- *Fokusområder i praktisk arealforvaltning*
- *Vurdere Nasjonalt villreinområde og Europeisk villreinregion som grunnlag for arbeid med regionale parker som virkemiddel for bærekraftig næringsutvikling*
- *LNF og utmarksnæring, sette i gang lokale/regionale utviklingsprosjekt*

Ansvar: Kommunene, fylkeskommunene og styret i SVR

- Tiltak

- *Utvikle en ny samarbeidsarena mellom villrein- og arealforvaltningen for å få tilbake villreinen i Vest og Sør - samordnes med årlig regionalt samordningsmøte*
- *Oppfølging av GPS-prosjektet i samsvar med sluttrapport*
- *Kartlegging av bukkenes bruk av leveområdet, med vekt på ytre deler og marginale områder*

Ansvar: Kommunene og fylkesmennene

Varslingsrutiner:

Arrangement og organiserte aktiviteter i mulig konflikt med villrein må avklares med de berørte kommunene og villreinnemnda, i samråd med SNO som sentral informasjonskilde. Vinteraktiviteter skal unngås i kalvingsområder i kalvingsperioden.

*

- Tiltak:

- *Det skal etableres rutiner der aktuelle organ løpende varsler kommunene og ansvarlig instans for løypekjøring når reinen nærmer seg områder med oppkjørte skiløyper. Løypekjøringen skal stanse ved fare for konflikt.*

Ansvar: Kommunene

5. Litteratur

Rogaland, Vest-Agder, Aust-Agder fylkeskommune	Fylkesdelplan 2005, Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene	
Buskerud, Hordaland, Telemark fylkeskommune	Regional plan for Hardangervidda 2011-2025	
Plankontoret Hallvard Homme	Regional plan - Innspel til pågåande planprosess frå kommunane Bygland, Valle og Bykle	Rapport 2361, 2010
Bråtå, Hans Olav; Hagen, Svein Erik; Overvåg, Kjell	Villreinen og villreinfeltet som kilde til verdiskaping og samfunnsutvikling	ØF-rapport 6/2010
Viestad, O.	Ferdsl ut frå fjellnære reiselivsbedrifter	NINA-rapport 441
Mjølåsnes, S.; Plathe, E.	Utmarksnæring i Nore og Uvdal kommune og bruk av LNF-formålet etter plan- og bygningsloven	Asplan Viak 2010
Arnesen, T.; Overvåg, K.; Glørsen, E.; Schurman, C.; Riise, Ø.	Fjellområder og fjellkommuner i Sør-Norge. Definisjon, avgrensning og karakterisering	ØF-rapport 8/2010
Ericsson, B.; Arnesen, T.; Vorkinn, M.	Ringvirkninger av fritidsbebyggelse - kunnskapsstatus	ØF-rapport 3/2010
Strand, O. m.fl.	Ferdsl i villreins leveområder	NINA-rapport 551
Heggenes, J.; Mossing, A.; Dahl, T.; Lohne, B.H.	Villrein og forstyrrelser	NVS-rapport 5/2010
Vasstrøm, M.	Lokale prosesser i Heiplanen, arbeidsrapport. - Det gode liv for villrein og mennesker i Setesdal, nå og i fremtiden	Skov & Landskad, LIFE, Københavns Universitet 2010

6. Vedlegg

6.1. Organisering

Planarbeidet har vært organisert som et prosjekt, og har hatt følgende organisering:

Styringsgruppe for planprogrammet

- ordførere/politisk representant fra 16 kommuner (Odda og Strand valgte å ikke være aktive deltakere), fylkesordfører fra Aust-Agder, Vest-Agder og Rogaland, vara-fylkesordfører for Telemark. Se tabell under
  - o *Leder: Thore Westermoen, fylkesordfører i Vest-Agder*
  - o *Nestleder: Laila Øygarden, fylkesordfører i Aust-Agder*

Styringsgruppe for planarbeidet

- besto av de samme medlemmene fra kommunene og fylkene, med unntak av Rogaland og Hordland, som er representert ved fylkestingsmedlemmer
  - o *Leder: Thore Westermoen, fylkesordfører i Vest-Agder*
  - o *Nestleder: Olav Urbø, ordfører i Tokke kommune*

I begge styringsgruppene har det også vært arbeidsutvalg.

Styret i Heiplanen				
Austad	Knut A.	Bygland kommune	styremedlem	ordfører
Bjaadal	Lars	Telemark fylkeskommune	styremedlem + AU	fylkesvaraordfører
Braut	Jarle	Rogaland fylkeskommune	styremedlem + AU	fylkestingsmedlem
Fidjeland	John	Hægebostad kommune	styremedlem	ordfører
Guse	Ole Tom	Forsand kommune	styremedlem	ordfører
Haus	Endre	Gjesdal kommune	styremedlem	politiker
Laugaland	Bjørn	Hjelmeland kommune	ordfører	varaordfører
Ljosland	Oddmund	Åseral kommune	styremedlem	ordfører
Lund	Bjørgulv Sverdrup	Valle kommune	styremedlem	ordfører
Lutro	Einar	Hordaland fylkeskommune	styremedlem	fylkestingsmedlem
Myklebust	Torkel	Suldal kommune	styremedlem	ordfører
Nome	Bjørn	Fyresdal kommune	styremedlem	ordfører
Olstad	Tellef	Åmli kommune	styremedlem	ordfører
Omland	Odd	Kvinesdal kommune	styremedlem	ordfører
Skårland	Martin	Bjerkreim kommune	styremedlem	ordfører
Tjørhom	Thor Jørgen	Sirdal kommune	styremedlem + AU	ordfører
Urbø	Olav	Tokke kommune	nestleder + AU	ordfører
Vinje	Arne	Vinje kommune	styremedlem	ordfører
Westermoen	Thore	Vest Agder fylkeskommune	leder + AU	fylkesordfører
Øygarden	Laila	Aust Agder fylkeskommune	styremedlem + AU	fylkesordfører

Planfaglig nettverksgruppe

- for planprogrammet besto gruppa av administrative representanter fra fylkeskommunene, og disse hadde ansvar for oppstartsprosesser og utarbeidet forslag til planprogram
- i planarbeidet besto gruppa av administrative representanter fra alle kommunene og fylkeskommunene, samt fylkesmennene og villreinnemnda

Prosjektleder

- John Jastrej, Rogaland fylkeskommune, ble ansatt 14. mai 2009 i et treårig engasjement, og har hatt ansvar for prosessen f.o.m. godkjenning av planprogrammet.

6.2. Handlingsrommet i Heiplanen

Om landbruk og utmarksnæringer

Hvordan legger Heiplanen til rette for en bærekraftig videreutvikling av utmarksnæringene?

Heiplanen avgrensner et område som klassifiseres som Nasjonalt villreinområde, som en hensynssone på plankartet. Det forventes at denne hensynssonen med retningslinjer tas inn i kommuneplanene og tilpasses kommunalt nivå. I tillegg er det også gitt en hensynssone villrein, der det også skal tas hensyn til villrein gjennom videre planlegging, men der det kan åpnes for spredt nærings- og fritidsbygg, etter planmessige vurderinger og konsekvensutredning, i samsvar med plan- og bygningsloven § 11-7.5. Begge disse sonene er i første rekke LNF-områder (og båndlagte områder) i gjeldende kommuneplaner. Statusen på disse endres ikke gjennom denne regionale planen, men det tillegges nye / forsterkes hensyn til villreinen gjennom hensynssonene i framtidig planlegging.

Dermed vil det fortsatt være rom for dagens bruk av utmarksressursene og for videreutvikling av næringsmessig av disse. Dette blir konkretisert videre i dette kapitlet.

For Regionalplan for Hardangervidda, fikk Asplan Viak AS i oppdrag å utrede "Utmarksnæringer i Nore og Uvdal og bruk av LNF-formålet etter plan- og bygningsloven" (Asplan Viak 2010). Konklusjonene fra denne rapporten er av generell karakter, og ligger til grunn for anbefalingene som følger.

Gjennom forvaltningsreformen (St.meld.nr. 12 (2006-2007) "Regionale fortrinn - regional framtid") har fylkeskommunene fått en mer sentral rolle som pådriver og initiativtaker i den regionale utviklinga. Heiplanen vil være ett av regional- og lokalpolitikernes verktøy for å styre og styrke bruken av heiområdene, innenfor de rammene som planen gir. Skal planen få gjennomslag, må den følges aktivt opp i kommunene, gjennom kommuneplanleggingen og i saksbehandlingen.

Plan- og bygningsloven er et nyttig verktøy for å få til dette. Bruk av denne loven fører til:

- sikring av viktige miljøhensyn og reelle næringsinteresser i et områdeperspektiv
- etablering av ordninger som letter planbyrden for den enkelte grunneier og gir en bedre balanse mellom størrelsen på tiltakene som ønskes/søkes realisert og kostnad og tidsbruk til planleggingen.
- forenkling av saksbehandlingen for kommunen og berørte myndigheter
- økt forutsigbarhet for grunneiere og andre som ønsker å videreutvikle utmarksnæringene

Definisjonen av landbruksnæring er ikke endret ved iverksetting av ny plan- og bygningslov som trådte i kraft 1.7.2009. Følgelig gjelder veileder T-1443 Landbruk Pluss fortsatt. Denne veilederen legges til grunn ved tilrettelegging av og søknader om landbrukstilknyttet næringsvirksomhet.

Hva kan så gjøres innenfor LNF-sonene? I veilederen til "Landbruk +" er det listet opp veiledende kriterier for når tiltak inngår i LNF-formålet eller ikke - dette er vist i følgende tabell:

Tabell 1. Kriterier for når tiltak faller inn under LNF-formålet, etter veilederen T-1443

Tiltak	I samsvar med LNF	Ikke i samsvar med LNF
Husvære for seter- og skogsdrift eks. støler, seterhus, gjeterhus, skogskoier mm	Hvis bruken er tradisjonell seterdrift, gjeting/ettersyn av dyr på beite, hogst mm. Andre formål, herunder utleie, tillatt i begrenset periode av året	Hvis hovedsaklig fritidsbolig/-bruk eller annen virksomhet uten næringsmessig tilknytning til gården
Driftsbygninger i landbruket eks. ordinære driftsbygninger innen seterdrift, skogbruk, hagebruk, gartneri, yrkesfiske mm	Hvis nødvendig ledd i og driftsmiddel i landbruksdrifta. Annet formål tillatt i begrensede perioder eller i mindre del av bygning	Hvis bygningen i hovedsak brukes til andre formål som verksted, lager, salgsløse for virksomhet som ikke er i tilknytning til gardsdrift, samt som bolig
Naust, jakt- og fiskebuer, jaktårn o.l.	Hvis nødvendig for å utøve landbruksnæring. Utleie i deler av året tillatt	Hvis bruken i hovedsak er knyttet til turisme, friluftsliv-/fritidsaktivitet, jakt og fiske som kun utgjør naturtilskudd til egen husholdning
Aktivitetsanlegg for fritids- og turistformål	anlegg for aktiviteter og opplevelser knyttet til gards- og seterdrift	Større anlegg som golfbaner eller alpinanlegg mm
Landbruksveier	Hvis nødvendig ved utøvelse av jord- eller skogbruk	Hvis ikke dokumentert behov i jord-/skogbruk, eller hvis den hovedsakelig skal brukes som adkomstveg til bolig- eller fritidsbebyggelse el.a.
Mikro- og minikraftverk	Hvis anlegget i det vesentlige forsyner gården med egen energi	Hvis anlegget i vesentlig grad produserer energi for videresalg

I følgende tabell er det listet opp tiltak som kom fram som aktuelle gjennom Asplan Viaks undersøkelse, og som etter vår vurdering også er de mest relevante for Heiplanen. Den viser at det kan tilrettelegges for flere tiltak enten gjennom bestemmelser til kommuneplanens arealdel eller gjennom reguleringsplan.

Tabell 2. Aktuelle tiltak og forholdet til LNF-formålet

Tiltak	I samsvar med LNF	LNF med bestemmelser i kommuneplanen	Område- eller detaljregulering
Bruk av husvære til utleie.	Ja, hvis <u>også</u> bruk innen landbruksvirksomhet etter T-1443		
Bruksendring av landbruksbygg til utleie og reiselivsformål	Nei	Ja, hvis bestemmelser i kommuneplanen åpner for dette og angir omfang og lokalisering	Ja, hvis tiltaket inngår i vedtatt plan
Påbygg til eksisterende husvære i utmark	Ja, hvis også bruk innen landbruksvirksomhet etter T-1443		
Nye bygg for utleie eller utmarksnæring	Nei		

6.3. **Konsekvensutredning**

6.3.1. **Generell omtale, metodikk**

Problemforståelse

Denne regionale planen skal bl.a.:

- sikre tilstrekkelig areal for at villreinen skal overleve på lang sikt,
- sørge for gode rammevilkår for en god utvikling i bygdene
- bidra til en helhetlig arealpolitikk for fjellområdet gjennom retningslinjer om arealbruk

Heiplanen er et ledd i en nasjonal bestilling av et oppdrag. Viktige fjellområder skal sikres som leveområde for villrein, slik at arten sikres gode vilkår. De regionale planene for "villrein fjellene" vil til sammen utgjøre et sterkt virkemiddel for å sikre villreins leveområder i Norge. Hver for seg utgjør de enkeltstående planredskaper for å sikre lokale/regionale villreinstammer tilstrekkelig areal, derunder utvekslingsområder med andre stammer.

Da det i selve bestillingen av oppdraget er valgt å benytte regionale planprosesser under regionalpolitisk styring og vedtaksmyndighet, vil både utforming og innhold i planene nødvendigvis måtte variere i samsvar med problemstillinger og politiske forhold i de enkelte regionene. Det er utarbeidet og vedtatt planprogram for de enkelte planområdene som gjenspeiler den variasjonen.

Planen berører en lang rekke miljømessige og samfunnsmessige tema, basert på at planområdet er svært stort, inkluderer store naturverdier og mange områder der folk bor og virker.

Konsekvensutredning

Krav om konsekvensutredning går fram av KU-forskriften. Regionale planer skal behandles etter forskrift om konsekvensutredninger hvis det gis "retningslinjer eller rammer for framtidig utbygging". Dette skal tolkes vidt (innlegg v/Md i "Fellesforum", 29.10.2010).

Heiplanen gir rammer for bygg i og utenfor Nasjonalt Villreinområde, der omfang og konkret plassering fastsettes i kommuneplanene. Dermed vurderes Heiplanen å være omfattet av KU-kravet - på et regionalt og overordnet nivå.

Kapitlene som følger er delt inn i to hoveddeler:

- **status** - her det gis en kortfattet oversikt over temaet. Denne har ikke til intensjon å gi en uttømmende i beskrivelse av temaet, men vil trekke fram sentrale moment i forhold til planoppgaven.
- **påvirkning og konsekvens** - her gis en vurdering av hvordan hensynssonene med tilhørende virkemidler påvirker selve temaet, og deretter en kortfattet vurdering av konsekvensen .

6.3.2. Natur og miljø

Det er skrevet flere bøker og gitt ut en rekke tidsskrifter, rapporter mm som omtaler natur- og kulturgrunnlaget i dette vidstrakte området. Det anses ikke som relevant for denne regionalplanen å gi en generell beskrivelse av til dels komplekse natur- og kulturforhold over et stort geografisk område. Vi vil i dette kapittelet ta fram viktige tema med tekst og kart, for derigjennom å gi en beskrivelse og vurdering av sentrale og relevante elementer for planen og planutformingene.

6.3.2.1. Villreinen

Status

Det er gjort mange undersøkelser av villrein og det foreligger en rekke forskningsrapporter o.a. - en del av disse er listet opp i litteraturlista. Mest oppdatert og relevant informasjon for vårt område er uten tvil sluttrapporten fra GPS-prosjektet - *Villreinens bruk av Setesdalsheiene v/Olav Strand m.fl. (NINA rapport 694)*. I det følgende skal vi oppsummere en del viktige hovedtrekk som er spesielle for disse fjell- og skogsområdene.

Setesdal Ryfylke villreinområde

Villreinen har en lang forhistorie i Setesdal Ryfylkeheiene, og det er gjort mange fortidsfunn av fangstanlegg. Området preges av kupert fjellandskap med svært mye vann og vassdrag. Mye av dette er utbygd gjennom store kraftprosjekt.

Gjennom alle tider henger villreinens nomadiske bruk av området henger bl.a. sammen med fordeling av beiteressurser, vandring mellom kalvings- og beiteområder, og perioder med matmangel om vinteren. I Vest- og Ryfylkeheiene regner en med at villreinen trenger fire ganger større beiteareal enn i Austheia.

Området er Norges mest marginale område for villrein. Vinterbeitet er hardt belastet, og området har et utpreget kystklima. Store snømengder og hyppig nedising fører til dårlig vinterbeite, og dyra preges av dette ved lav vekt. I tillegg til dette er det gjort omfattende inngrep i form av kraftmagasin, demninger, kraftledninger og veinett. Området er også et viktig utfartsområde, med et utstrakt stinett og mange turisthytter, samt mange hytter og anlegg knyttet til kraftproduksjon og drift.

I 2009 ble vinterstammen beregnet til 1500 dyr. Bestandsmålet for 2009-2013 er en vinterstamme på 3000 dyr. I jakta i 2010 ble det felt 129 dyr, noe som ga en fellingsprosent på ca. 24,5%.

Setesdal Austhei villreinområde

Dette området har en annen historie enn vestheia. Her ble det innført tamrein fra 1700-tallet, og det foregikk aktiv tamreindrifft til midt på 1900-tallet. Fra 1950 årene gikk drifta langsomt i oppløsning, og i 1979 ble reinen statens eiendom og definert som villrein.

Området her preges av skogsterreng i sør og åpne fjellområder i nord. Reinen her er i mye bedre hold enn på vestsida. Sesongvisst trekk i nord-sørlig retning mellom kalvingsområder i sør og viktige beiteområder i nord preger vandringsmønsteret. Reinen i Austheia lever tett innpå menneskelig aktivitet, bl.a. pga skogsterreng. I

skogsområdene her finnes mange støler og skogkoier i aktiv bruk, både innen landbruket men også til fritidsbruk.

I 2009 var det en vinterstamme på 1500 dyr, noe som tilsier at bestandsmålet for 2009-2013 allerede var oppnådd. I jakta i 2010 ble det felt 504 dyr, noe som ga en fellingsprosent på ca. 46%.

Villreinens leveområde - faglig temakart for biologisk leveområde

Stiftelsen Norsk Villreinsenter (NVS) ble bedt av Direktoratet for naturforvaltning å sørge for "et tilstrekkelig villreinfaglig kartgrunnlag" for de regionale planprosessene som inneværende plan er en av. Det er utgitt et kart over biologisk leveområde for villrein (se fig. ..), og en rapport som beskriver mandatet, mål for arbeidet og metodikken som er brukt (NVS-rapport 6/2010).

DN har i sin bestilling til NVS skrevet at disse kartene er:

"..biologisk funderte kart over villreinens leveområder ikke er gjenstand for politiske vedtak".

Fra Miljøverndepartementets bestillingsbrev som handler om å sette i gang regionale planer, står det bl.a.:

"En sentral premis for arealavgrensningene og utformingen av planinnhold, skal være oppdatert kunnskap om villreinens bruk av fjellområdene. Med utgangspunkt i en naturfaglig begrunnet avgrensning av villreinens leveområde, må det foretas en avveining mot andre samfunnsinteresser før det kan kartfestes en klar grense for de nasjonale villreinområdene."

Fra NVS-rapporten vil vi også framheve følgende sitat:

"Den ytre grense vil være en tilnærming til biologisk avgrensning av leveområdet. Den kan ikke oppfattes som eksakt, fordi det er en glidende overgangssone mot ytterkantene av området."

Fagkartet viser altså:

A) en ytre avgrensning for potensielt leveområde for villrein, uavhengig av dagens bruk

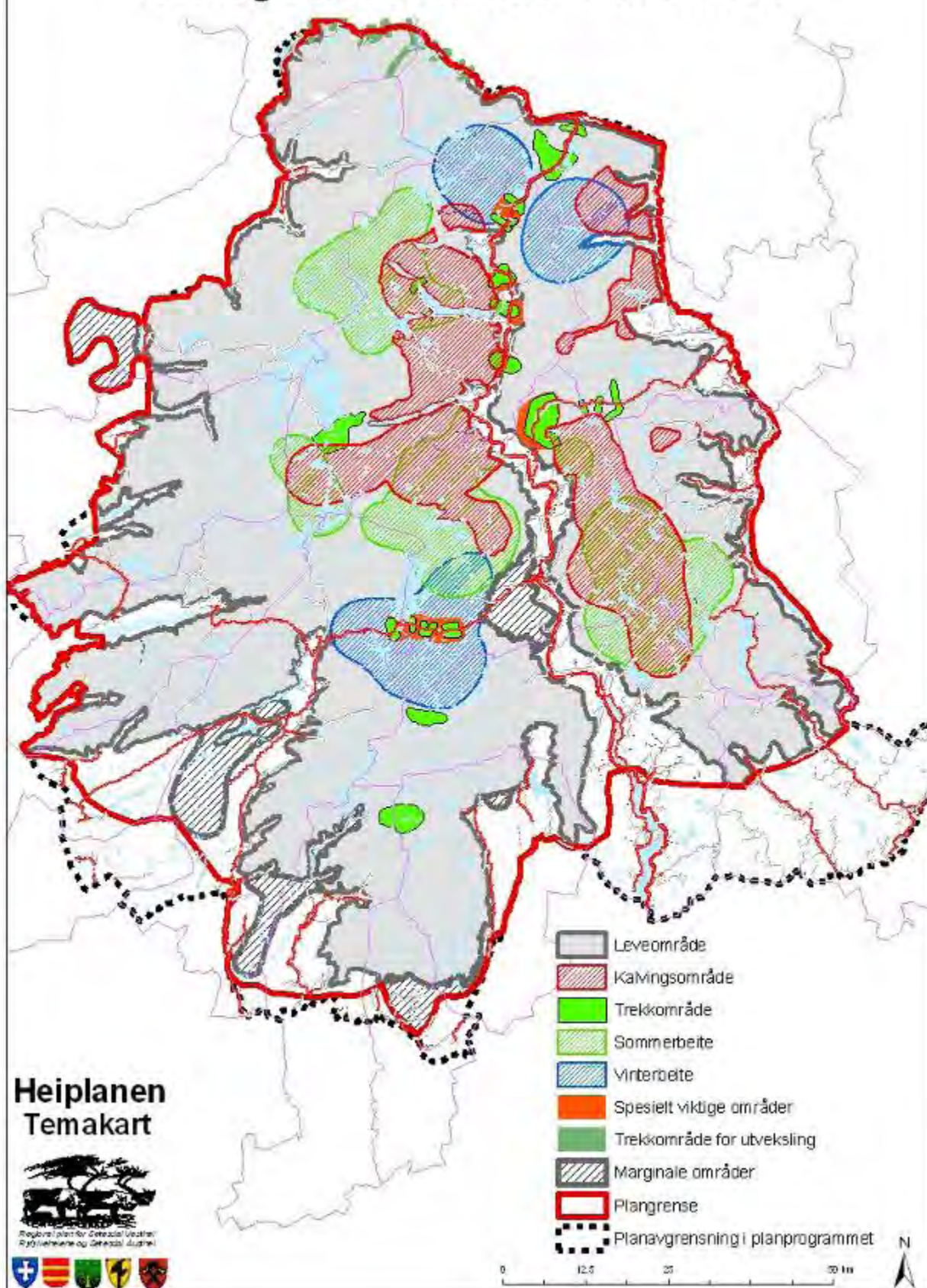
B) viktige funksjonsområder:

- kalvingsområder
- viktig sommerbeite
- viktig vinterbeite
- trekkområder og trekkveier innen leveområdet
- trekkområder for utveksling med andre villreinområder
- spesielt viktige områder

C) marginale områder, altså områder som vurderes som lite viktige, men som kan i enkelte tilfeller periodevis være i bruk. De kan også få økt betydning gjennom klimaendringer.

Biologisk leveområde for villrein

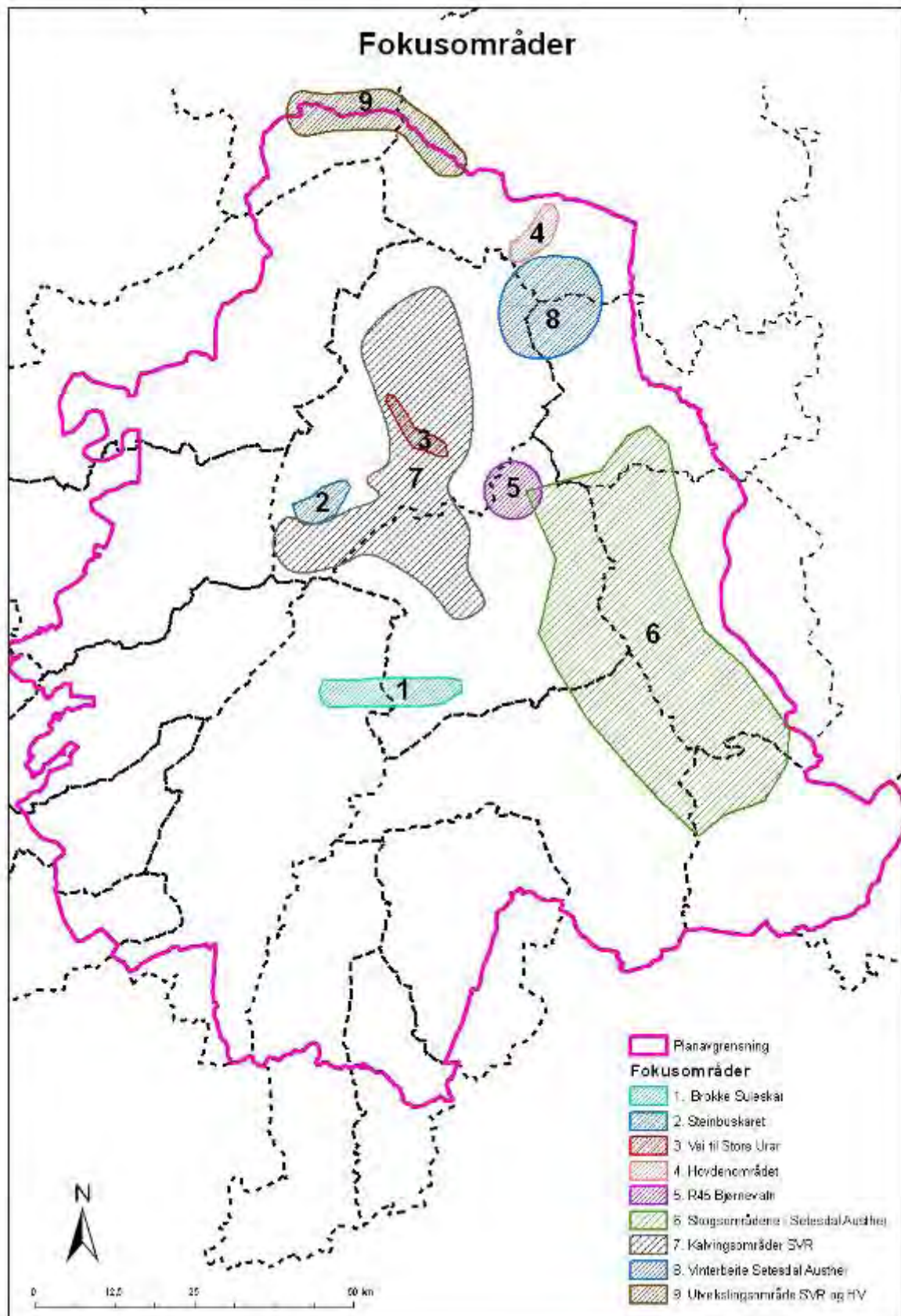

Fokusområder

I NINA-rapport 551 (Ferdsl i villreinens leveområder), har forskerne påpekt viktige fokusområder. Denne tilnærmingen er også fulgt opp i NINA-rapport 694 (Villreinens bruk av Setesdalsheiene), Dette er områder hvor det foreligger særlige konflikter mellom mennesker og villrein, og der det er et generelt kunnskapsbehov knyttet til videre utvikling av områdene. For vårt område er fokusområdene vist figur på påfølgende side og tilhørende problemstilling er listet opp i følgende tabell:

Nr. på kart	Område	konflikt / kunnskapsbehov
1	Brokke Suleskar	Effekt av vei, stenging av vei i forhold til reinens bruk av området og beitområder sør for veien
2	Steinbuskaret	Effekter av Blåsjø-utbygginga, hytter og stier gjennom området, utveksling av dyr N-S.
3	Vei til Store Urar	Effekter av ferdsel pga åpen vei.
4	Hovdenområdet	Utteksling V-Ø, effekt av hytter, vei og løypenett
5	R45 Bjørnevatn	Vår og høsttrekk N-S
6	Skogsområdene i Setesdal Austhei	Øke generell kunnskap om reinens bruk av områdene
7	Kalvingsområdene i SVR	Bruk av områdene
8	Vinterbeiteområder i Setesdal Austhei	Effekt av løyper og ferdsel
9	Uttekslingsområder mellom SVR og Hardangervidda	Hvilke områder brukes, hvor stor utteksling foregår

Påvirkning og konsekvens

Det er en felles forståelse av at det har vært en økt fragmentering av leveområdene, ved en bit for bit nedbygging av store deler av leveområdene for villreinen. En videre utvikling i samme retning vil føre til en gradvis forverring av livsvilkårene for villreinen.

Heiplanen innebærer at det opprettes et Nasjonalt villreinområde, der villreinen gis høy prioritet i arealforvaltningen. Dette innebærer bruk av plan- og bygningsloven til sikring av villreinens interesser gjennom videre kommunal arealplanlegging og saksbehandling. I hensynssone villrein skal det også tas villreinhensyn gjennom krav om konsekvensutredning og kanalisering av ferdsel. Disse to hensynssonene må derfor ses på samlet.

Fokusområde 1,2, 3 og 7 ligger i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene landskapsvernområde.

Det alt vesentlige av potensielt leveområde for villrein blir del av hensynssonene Nasjonalt villreinområde og/eller Villrein. Følgende punkt vurderes som viktig påvirkning av villreinen gjennom opprettelse av disse sonene:

- sikring av viktige trekkområder og funksjonsområder også utenfor verneområdene, ved et sett av retningslinjer knyttet til hensynssoner, deriblant
  - o innføring av byggeforbud for nye fritidsboliger i NVO
  - o krav om KU med vekt på villrein ved arealplanlegging i randområdene
  - o planmessig styring av ferdsel og annen aktivitet gjennom sti- og løypeplaner
  - o forventning om kommunale motorferdsplaner
- regionalplanen gir grunnlag for en helhetlig forvaltningspraksis i og utenfor verneområdene og i regionen, og dermed reduksjon av mulighetene for en bit for bit nedbygging av heiområdene
- økt fokus på betydningen av ytre deler av leveområdet for stammens overlevelse og utvikling
- økt oppmerksomhet omkring villreinen som ressurs og grunnlag for opplevelse og verdiskaping bidrar til økt kunnskap og bekreftelse av og/eller endring av holdninger

Kombinasjonen byggeforbud for hytter i sentrale fjellområder (NVO) og en mer bevisst og styrt hytteutvikling, samt styring av ferdsel bort fra viktige deler av villreinens leveområde, sikring av viktige trekkområder innen leveområdet og med tilstøtende leveområde for Hardangervidda er positive tiltak for å ta vare på livsbetingelsene for villreinen i området.

Samlet sett vurderes påvirkning på villreinen ved innføring av NVO og tilhørende virkemidler å være *positiv* for villreinens livsbetingelser.

6.3.2.2. Verneområder

Status

Store deler av de viktigste funksjonsområdene for villreinen i Setesdal-Ryfylkeheiene er vernet etter naturmangfoldloven (tidligere naturvernloven). For Setesdal Austhei er situasjonen en helt annen, og kun mindre deler av leveområdene i sør og nord er underlagt formelt vern. Det er 34 områder som er verna etter naturmangfoldloven (se følgende tabell).

Tabell . Oversikt over verneområder

Verneform	Områdenavn	
Landskapsvernområde med dyrelivsfredning	Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane	
Landskapsvernområde med plantelivsfredning	Dyraheio	
	Kvanndalen	
Landskapsvernområde	Frafjordheiane	
	Hovden	
	Lusaheia	
	Vormedalsheia	
Biotopvern etter viltloven	Holmavassåno	
	Steinsbuskardet-Hisdal	
Naturreservat	Årdalen	Lykkjevatn
	Barlindtjønn	Migaren
	Brurehelleren	Nordstølhei
	Fiskelandsvatn	Reismyr
	Furebuheii	Rukkevatn
	Hisdal	Skorskog
	Instestøl	Urdvatn
	Ørestø	Vereknutane
	Øyastøl	Vestedjan
	Kyrelitjern	Vidmyr
	Lislevatn	Vikfjell
	Longavatnet	Fugledalen
	Hæstad	

Største verneområde er Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene, med 2344 km². Totalt sett er 3590 km² omfattet av vern, noe som utgjør ca. 40 % av biologisk leveområde for villrein. Men deler vi dette på de to villreinområdene blir fordelingen slik:

Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene 3490 km² verna areal, ca. **39%** av totalt leveareal
Setesdal Austhei 102 km² verna, utgjør ca **1,1%** av totalt leveareal

Fordelingen av funksjonsområder er i henhold til fagkart fra Norsk villreinsenter (fra 12/10 2009). Denne framstillingen har klare faglige svakheter. Habitatmodeller, som er utarbeidet for Hardangervidda, og under utarbeiding for Setesdalsområdene, gir et mye mer faglig korrekt bilde av de reelle funksjonsområdene, og bør benyttes som faglig grunnlag i videre forvaltning etter vedtak av Heiplanen. Likevel er dette kartet lagt fram som faglig grunnlag for arbeidet med regional plan, og vi benytter den i våre vurderinger.

Sammenstilling av kartet over biologisk leveområde for villrein og verneområder gir følgende prosentvise fordelinger av funksjonsområder og verna areal i km², beregnet i ArcMap:

Funksjonsområde	Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene	Setesdal Austhei	tot	%av total	Verna areal			
					SV	SV %	SA	SA %
Totalt leveområde	6473	2422	8895	100	3490	54	102	1
spesielt viktige områder	153	46	199	2	83	54	0,1	0,2
trekkområder	145	44	189	2	86	59	0,1	0,2
utvekslingsområder	44	3	47	1	0	0	0	0
kalvingsområder	701	616	1317	15	545	78	0	0
vinterbeite	530	184	714	8	348	66	36	2
sommerbeite	860	446	1306	15	742	86	0	0
marginale områder	483	0	483	5	0	54	0	0

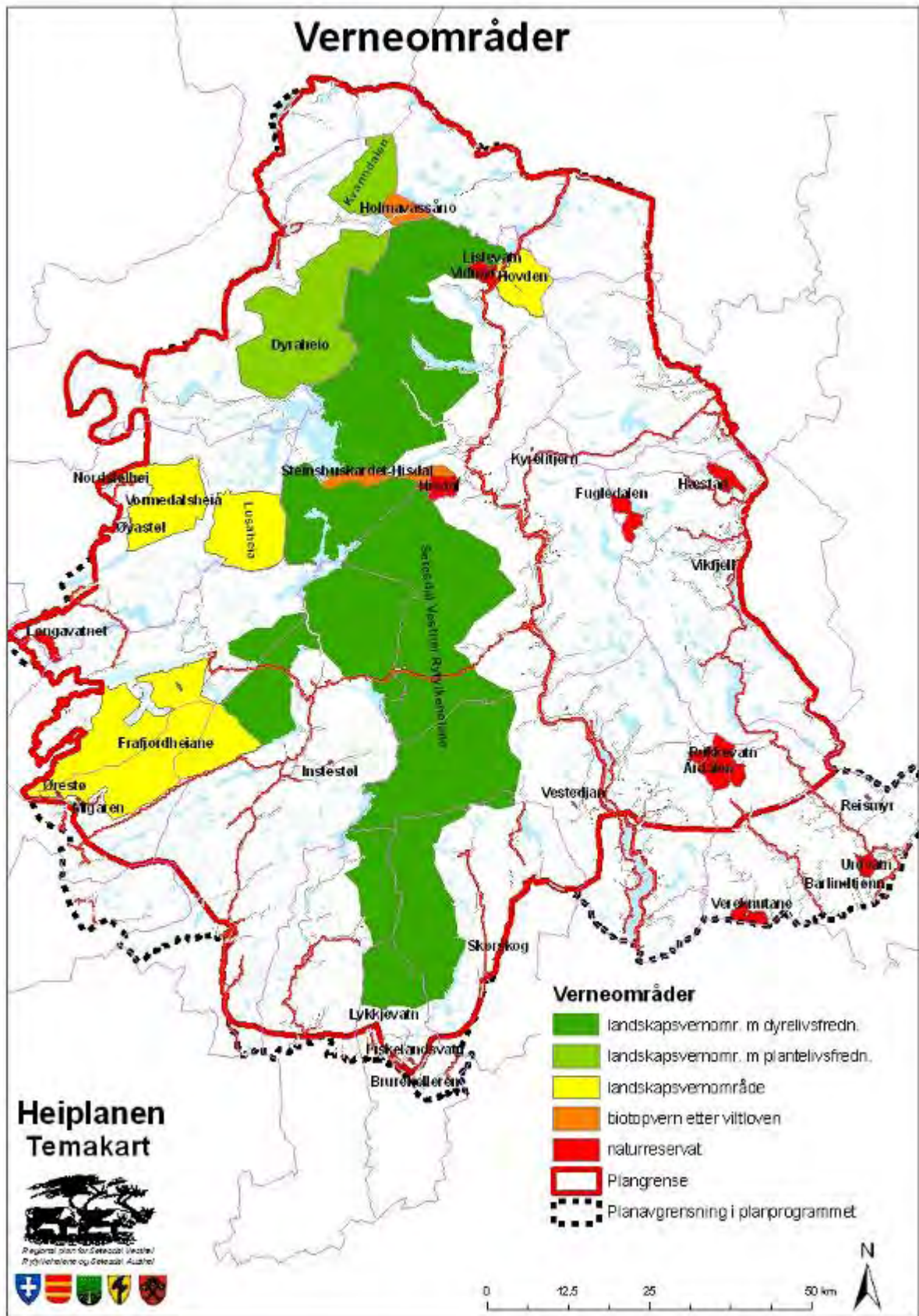
Påvirkning og konsekvens

Opprettelsen av hensynssonene Nasjonalt villreinområde og randsone påvirker eksisterende verneområder på flere vis:

- NVO og hensynssone villrein vil fungere som randområde til verneområdene, spesielt Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene landskapsvernområde, med en på sikt mer samordnet forvaltningspraksis og:
  - o en mer samordnet forvaltningspraksis og økt fokus på villrein
  - o en restriktiv praksis for ny fritidsbebyggelse med forbud innen NVO
  - o etablering av nye og videreutvikling av eksisterende tilbud innen friluftsliv gjennom (inter-)kommunale planer
  - o rom for utvikling av naturbasert næringsutvikling, gjennom aktiv bruk av plan- og bygningsloven i kommuneplanleggingen

Dette vurderes som å ha en *positiv påvirkning* for verneverdiene i verneområdene, samt for nasjonale og regionale mål om å ta i bruk naturverdiene til næringsmessig utnytting.

6.3.2.3. Inngrepsfrie naturområder

Status

Målet om å bevare gjenværende inngrepsfri natur er uttrykt i flere stortingsmeldinger de senere årene. Blant annet i St.meld. nr. 17 (1998-99) "Verdiskaping og miljø – muligheter i skogsektoren", nr. 39 (2000-2001) "Friluftsliv", nr. 42 (2000-2001) "Biologisk mangfold", nr. 21 (2004-2005) og nr. 26 (2006-2007) "Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand".

I Stortingsproposisjon 1 S (2009-2010) fra Miljøverndepartementet, er INON et eget arbeidsmål som går ut på å "sikre at attraktive naturområder med urørt preg blir tekne vare på".

Inngrepsfrie naturområder (INON) er områder som ligger mer enn en kilometer i luftlinje fra tyngre tekniske inngrep som for eksempel større kraftlinjer, veger og vassdragreguleringer. INON er en indikator for arealutviklingen. Kartleggingen får tydelig fram for beslutningstakerne hvordan utbygginger fører til at vi får stadig mindre inngrepsfrie naturområder i Norge, og den viser omfanget av tekniske inngrep og viktige utviklingstrekk over tid som påvirker naturgrunnlaget.

I planområdet viser figur .. tydelig hvordan tapet av INON var sterkest 80 og 90-årene, og deretter har minket kraftig.

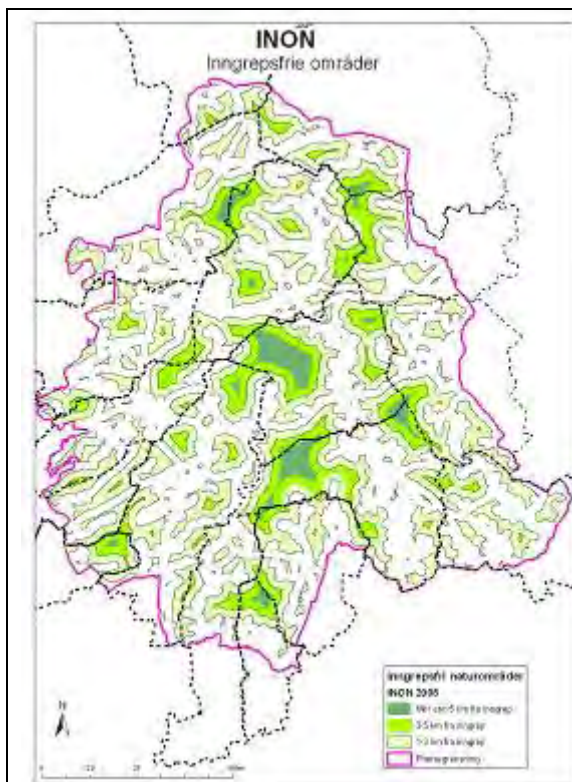
Påvirking og konsekvens

Fortsettelse av dagens utvikling vil innebære framhold av en av "bit for bit" utvikling, med mye vekt på dispensasjoner og en varierende dispensasjonspraksis for innvilgelse av byggesøknader. Dette vil kunne innebære ytterligere tap av INON, og dermed en negativ utvikling for dette temaet, selv om store deler av viktige INON er formelt beskyttet gjennom vern.

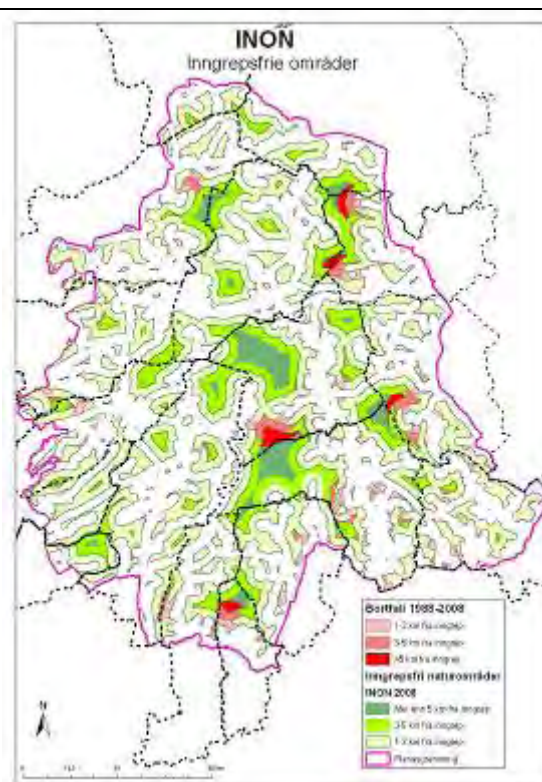
Oppretting av NVO med randsone innebærer oppretting av en langsiktig grense mot ny utbygging av fritidsboliger. Dette innebærer at det bare er mindre vedlikeholdsarbeid og tiltak knyttet til eksisterende stølsområder og kraftverksinstallasjoner som kan gjennomføres. Andre føringer er også lagt ang. kraftutbygging, veiutvikling o.a. som totalt sett fører til et redusert utbyggingspress i området.

Påvirkningen vurderes å være *positiv* for INON.

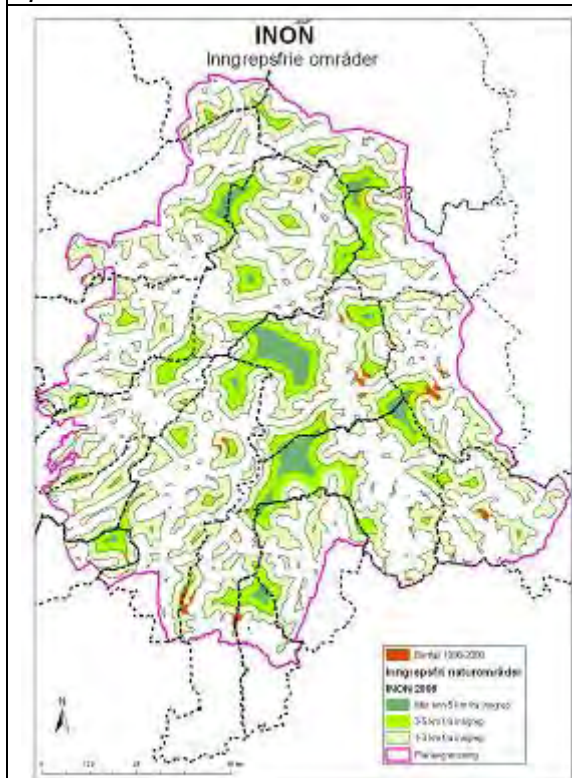

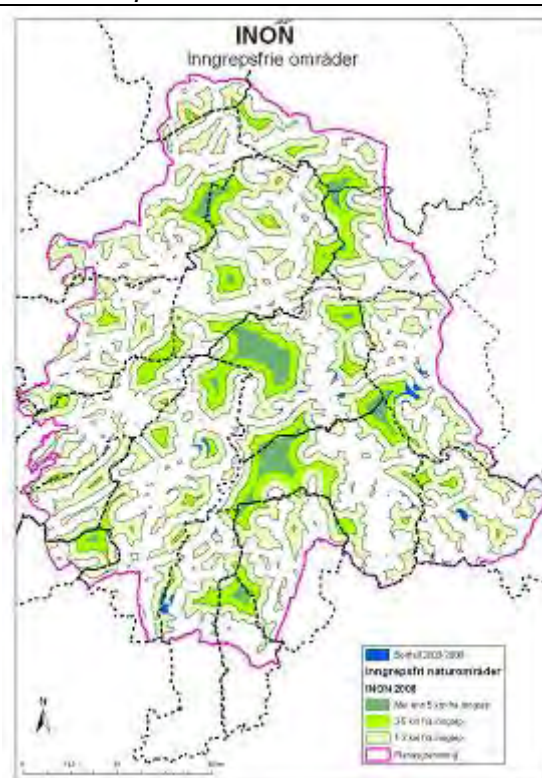
Figur .. Status for inngrepsfrie områder pr 2008

Figur ..Totalt bortfall av inngrepsfrie områder i perioden 1988 - 2008

Figur ..Totalt bortfall av inngrepsfrie områder i perioden 1998 - 2008

Figur ..Totalt bortfall av Inngrepsfrie områder i perioden 2003 - 2008

6.3.2.4. Biologisk mangfold

Status

Kartlegging av viktige naturtyper er gjennomført i kommunene i varierende grad i løpet av de siste 10-15 årene. Offentlig informasjon om dette ligger tilgjengelig på Direktoratet for naturforvaltning sine sider www.dirnat.no, og derfra er informasjonen i dette kapittelet hentet.

Det er registrert i alt 445 forekomster. Av disse er 91 kategorisert som svært viktige, 272 som viktige og 82 som lokalt viktige.

NATURTYPE	Svært viktige	Viktige	Lokalt viktige	sum
Andre viktige forekomster	5	5	14	24
Artsrik veikant		6	1	7
Beiteskog		7	1	8
Bekkekløft og bergvegg		9	1	10
Bjørkeskog med høgstauder	6	8	1	15
Dam		1	1	2
Brakkvannsdelta	1			1
Deltaområde	1	1		2
Fossesprøtsone		1	1	2
Fuktenger			1	1
Gammel barskog	3	16		19
Gammel fattig edellauvskog	2	2		4
Gammel lauvskog	3	26	14	43
Gråor-heggeskog		1		1
Hagemark	5	10	1	16
Intekte høgmyrer			1	1
Ikke forsuret restområde	5	7		12
Kalkrike områder i fjellet	7	11	2	20
Kalkskog		1		1
Kilder og kildebekker			1	1
Kroksjøer mm		7	1	8
Kystlynghei		1		1
Kystmyr		2		2
Kystfuruskog	4		1	5
Mudderbank		1		1
Naturbeitemark	8	45	12	65
Naturlig fisketomme innsjøer	1		1	2
Rik blandingskog		1		1
Rik edellauvskog	24	34	2	60
Rik kulturlandskapssjø			1	1
Rikmyr	2	2		4
Rik sumpskog			1	1
Sørvendte berg og rasmarker	2	11	1	14
Slåtte- og beitemark		4		4
Slåttemark	7	31	10	48
Stor elvøvr	1			1
Småbiotoper		3		3
Sterke tidevannsområde		1		1
Store gamle trær		8	6	14
Terrengdekkende myrer	3	2	5	10
Viktig bekkedrag	1	7	1	9

Få av disse naturtypene ligger innenfor NVO eller randsonen, de mest aktuelle er kalkrike områder i fjellet, gammel barskog og ikke forsuret restområde.

Påvirkning og konsekvens

NVO med randsoner påvirker de registrerte naturtypene i planområdet i svært liten eller ingen grad.

6.3.2.5. Landskap

Status

Planområdet omfatter en rekke Sør-Norske landskapstyper, slik de går fram av følgende tabell og figur. Landskapstypene er oppgitt i samsvar med Nasjonalt referansesystem for landskap (Puschmann, O. 2005).

Kartref.	Landskapregion	Underregion
5.1		SKOG- OG HEIBYGDER I VEST-AGDER
5.2	SKOG- OG HEIBYGDENE PÅ	KNABENDALEN
5.3	SØRLANDET	ÅSERAL
5.5		SKOG- OG HEIBYGDENE PÅ SØRLANDET OG I TELEMARK
12.1		SETESDAL
12.2	DAL- OG FJELLBYGDER I	TOVDAL/GJØVDAL
12.3	TELEMARK OG AUST-	FYRESVATN
12.5	AGDER	SKAFSÅ/VEUM
12.6		VESTVATNA
12.7		BYKLE
12.8		VINJE/MO
14.1		ÅSERALSHEIANE
14.2	FJELLSKOGEN I SØR-NORGE	FYRESDAL VESTHEI OG SETESDALSHEIENE
15.1		DYRAHEIO
15.2	LÅGFJELLET I SØR-NORGE	KVANNEFJELLET
16.1	HØGFJELLET I SØR-NORGE	NUPSFONN
18.2	HEIBYGDENE I DALANE OG JÆREN	BJERKREIM/SIRDALSVATNET
22.1		ØVRE SIRDAL
22.2	MIDTRE BYGDER PÅ	LYSEFJORDEN/FRAFJORDEN
22.3	VESTLANDET	JØSENFJORDEN
22.5		SAUDAFJORDEN/HYLSFJORDEN
23.1		RØLDAL/SULDALSVATNET

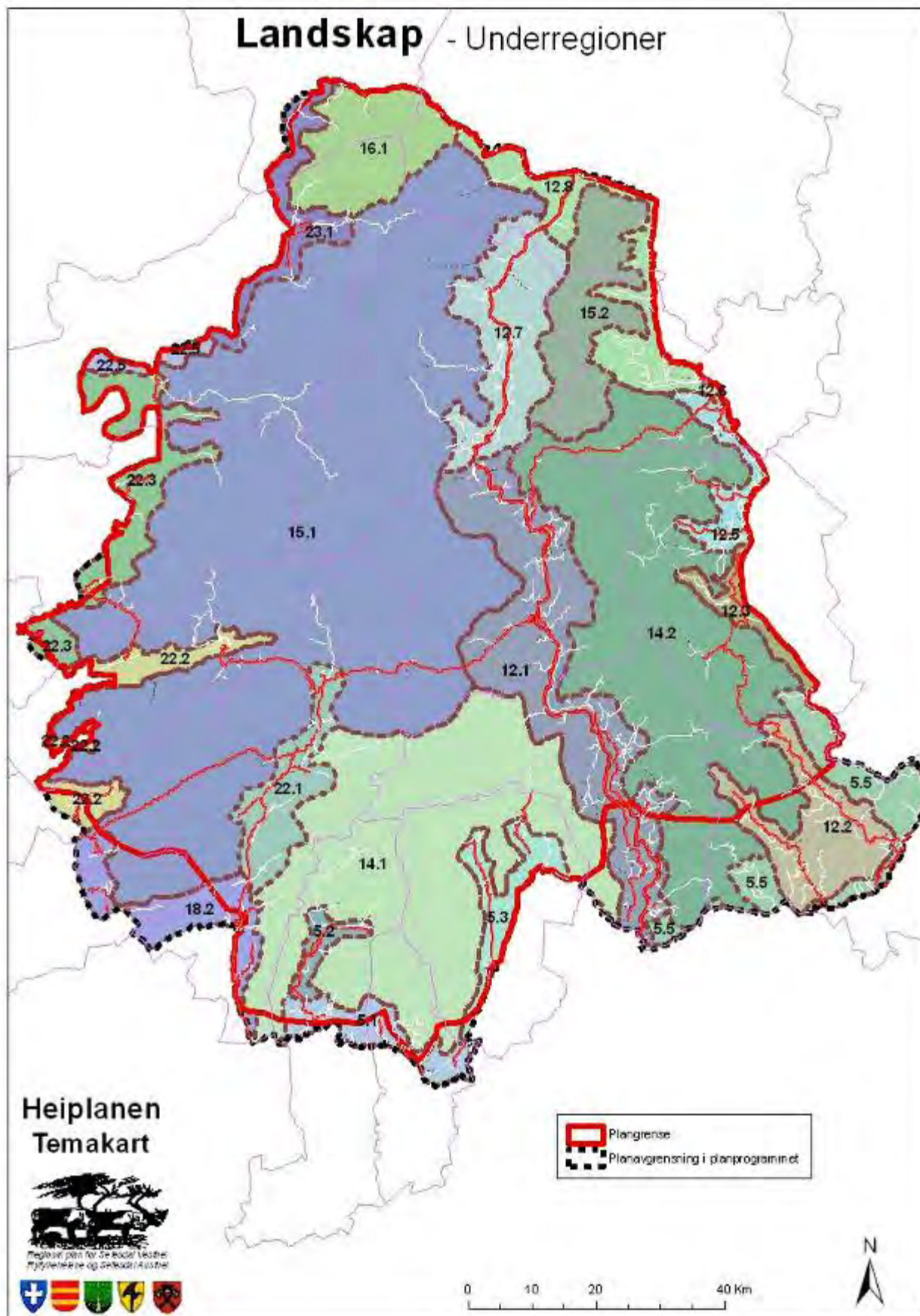
Tabell ... Landskaps- og underregioner i planområdet

Påvirkning og konsekvens

Store deler av planområdet består av verna areal. Nasjonalt villreinområde med randsone innebærer sterk styring av ny utbygging og tilrettelegging. Ved oppfølging av Heiplanen gjennom kommunale planvedtak, vil endringer av storformene i landskapet gjennom godkjente tiltak være minimal og i stor grad ikke-eksisterende. De store grepene er tatt gjennom kraftutbygging og veibygging, og slike større strukturelle og landskapsmessige endringer vil neppe lenger forekomme i området.

Det vurderes derfor at konsekvensene av innføring av Nasjonalt villreinområde og tilhørende virkemidler vil være *positivt* for temaet landskap.

6.3.3. Samfunn

6.3.3.1. Demografi, verdiskaping og næringsstruktur

Status

Regional omtale:

ØF-rapport 08/2010 – fjellområder og fjellkommuner i Sør-Norge er utarbeidet etter oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet. Oppdraget var å gjennomføre en definisjon, kartfesting og karakterisering av fjellområder og fjellkommuner i Sør-Norge.

Fra denne rapporten tar vi med oss resultater og konklusjoner som er relevante for vårt planområde. Dette fordi resultatet utgjør et oppdatert og særdeles relevant forskningsmateriale knyttet til samfunnsanalyser omkring demografi, arbeidsliv og næringsliv i fjellregioner, og bruker resultatene til å peke på behovet for å utvikle en nasjonal fjellpolitikk.

Hva er en fjellkommune?

En fjellkommune er en kommune med minst 50% av sitt areal som "fjellområde".

Hva er fjellområde?

Fjellområde er alt areal minst 700 m.o.h. isolerte fjellområder som er mindre enn 5 km² er luket bort. Områder som er mindre enn 700 m.o.h. men omsluttet av fjellområde er lukket og inkludert i fjellområde.

Hva er tilliggende fjellkommuner?

Tilliggende fjellkommuner er kommuner med grense til minst en fjellkommune, der fjellområdet utgjør mer enn 0% og mindre enn 50% av kommunens areal og med vesentlig bruk og derfor innflytelse på forvaltning av et større fjellområde i kraft av beitebruk

Ut fra disse definisjonene, er følgende ti kommuner i planområdet definert som fjellkommuner:

Fyresdal, Tokke, Vinje, Bygland, Valle, Bykle, Sirdal, Forsand, Suldal, Odda.

Tilliggende fjellkommuner i planområdet er følgende fem:

Åseral, Kvinesdal, Bjerkreim, Gjesdal og Hjelmeland.

Det er kun Åmli, Strand og Hægebostad som ikke er omfattet av disse definisjonene.

Befolkningsutvikling

Befolkningspotensialet er beregnet for alle kommunene, og viser at fjellkommuner som gruppe ligger markant under landsgjennomsnittet både når det gjelder status og utvikling siste 10 år. Samtidig må det nevnes at det er viktige unntak i planområdet – Gjesdal, Bjerkreim, Forsand, Sirdal og Hjelmeland ligger alle godt over gjennomsnittet.

Demografiske trender

Generelt har befolkningen i fjellkommunene i Sør-Norge falt med 5,6% mellom 1990 og 2010, men i tilliggende fjellkommuner har den økt med 4,3 %. For planområdet gjelder følgende oversikt:

Tabell .. Tilvekst i og antall innbyggere for kommunene i planområdet 1990 - 2010

kommune	tilvekst	antall	befolkning 2010
Odda	-15,0	-1242	7047
Tokke	-14,9	-409	2337
Bygland	-12,4	-173	1223
Valle	-9,9	-141	1289
Vinje	-7,0	-276	3641
Åmli	-6,9	-138	1861
Suldal	-6,6	-270	3849
Fyresdal	-3,4	-49	1381
Hjelmeland	-2,9	-83	2774
Kvinesdal	1,9	110	5776
Sirdal	3,7	64	1790
Hægebostad	5,4	83	1624
Bjerkreim	10,4	243	2583
Åseral	13,5	109	917
Forsand	15,0	150	1149
Strand	17,4	1661	11206
Bykle	33,2	242	970
Gjesdal	40,5	2945	10208

Bykle, sammen med Hemsedal, har størst befolkningsvekst i hele det sør-norske fjellområdet med ca 30%. Veksten i Forsand, Gjesdal og Bjerkreim tilskrives nærhet til større by, Stavanger. Åseral er i en unik situasjon med en vekst på 13,5%, tross halvannen times reisetid fra nærmeste største by, Kristiansand.

Rapporten påpeker også at kommunene Bykle og Fyresdal har betydelig høyere innflytting og/eller lavere utflytting enn forventet. Dette tolkes med at kommunene enten har en sentraliserende rolle i fjellområdet eller har vellykkede strategier for å skape attraktive lokalsamfunn i små og relativt isolerte kommuner.

Næringsstruktur

Det er gjennomført en analyse av næringsstrukturen i fjellområdet. Med unntak av Kvinesdal og Odda, som har en overvekt av metall og maskinvare, og Hægebostad med overvekt av trelast og treforedling, er det i resten av kommunene jordbruk og skogbruk som er svakt overrepresenterte næringsstrukturer i forhold til nasjonalt gjennomsnitt.

Arbeidsledighet

Det er generelt lav arbeidsledighet i mange fjellkommuner, og dermed også høy sysselsettingsgrad. Høyest sysselsettingsgrad finner vi bl.a. i Sirdal.

Konklusjoner

Gjennom analysen av nevnte indikatorer og distriktsindekser mm, som det fører for langt å trekke inn i denne sammenhengen, konkluderer rapporten med følgende:

"Fjelltopografi er en fellesnevner foren stor undergruppe av kommuner med lav distriktsindeks og dermed krevende utviklingsbetingelser. Vi mener det er riktig å konkludere med at fjellkommuners rammer for utvikling preges nettopp av de ressursmessige forutsetninger og den lokaliseringmessige situasjon som nettopp fjelltopografien gir. Disse kan avvike fra det kommuner utenfor fjellområdet har. Det gjør det rimelig å vurdere behovet for å lage en egen fjellpolitikk innenfor distriktspolitikken for bedre å adressere problemer og muligheter som fjelltopografien stiller kommuner overfor.

Dette er et viktig spørsmål fordi Regjeringen har varslet at den vil legge mer vekt på en lokal og regional tilpasning av sin utviklingspolitikk - slik det også ble referert tidligere vil Regjeringen:

- *"skape samarbeid mellom lokale, regionale og statlige styresmakter for å bygge opp under ei heilskapleg utvikling i fjellområda*
- *legge til rette for ein lokalt og regionalt tilpassa politikk for å kunne utnytte fortrinn og moglegheiter i fjellområda."* (KRD 2010)

Fjellfokus kan dermed nettopp gi en bedre tilpasset distriktspolitik. Vi har fremhevet at vernepolitikken etter naturmangfoldloven de facto er av de mest sentrale fjellpolitiske regimene i dag. Målsettingen om å skape samarbeid mellom lokale, regionale og statlige styresmakter vil være av særlig betydning her for å få til en vellykket blanding av proaktive og bærekraftige utviklingsstrategier. Sentrale elementer i et slikt politikkfokus vil være overland og i luftveis transportløsninger for å bedre tilgjengelighet til tilbud og markeder, forsterket og tilpasset bærekraftig bruk av ressurser i fjellområder, en aktiv politisk og virkemiddelmessig holdning til hvordan den økende rekreative bruken av fjellområder kan bidra til lokal utvikling og også forstås som en type lokal utvikling."

Villreinen som verdiskaper

Østlandsforskning har etter oppdrag fra Rogaland fylkeskommune på vegne av andre berørte fylkeskommuner i regionalplanarbeidet, utført prosjektet "Villreinen og villreinfjellet som kilde til verdiskaping og samfunnsutvikling. Arbeidet er konsentrert omkring økonomisk verdiskaping der villreinen og villreinfjellet ses på som kilden til dette. Konklusjonene fra rapporter er oppsummert som følger:

- indikatorne folketall, sysselsetting og inntekt viser ingen generell forskjell mellom kommuner med eller uten villrein
- villrein gir grunnlag for opplevelser av fjell og villrein
- salg av jaktkort er den verdikjeden som er mest utnyttet til verdiskaping
- det tilbys også jaktpakker, som er jaktkort sammen med tilleggstenester, der det oppgis to hovedtyper:
  - o firma/venner som kjøper jakt og overnatting
  - o eksklusiv jakt på storbuks med alt inkludert
- jaktpakker kan skape lokale ringvirkninger ved et utvidet samarbeid mellom tilbydere av div. tjenester. Jaktpakken har utviklingspotensial

- det omsettes knapt villreinkjøtt "over disk", og det er god tilgang på tamreinkjøtt
- verdiskaping basert på opplevelse er lite utviklet, og vanskelig å utvikle pga sårbarheten for forstyrrelse
- bør satse mer på naturbaserte tilbud med "villreinkomponenter", altså kulturminner, historie og kunnskap, framfor direkte observasjon
- det vurderes mest relevant å inkludere villrein som ett av flere element ved utnyttning av villreinfjellet – det bør være en del av "mangesysleriet"
- villrein som merkevare er usikkert punkt – kan være egnet i forhold til nisjemarkeder. Må få fram det unike ved villrein, og skille den fra det samiske og tamreindrifft
- villrein bidrar positivt til bolyst og bidrar til bygging av identitet og historie, særlig for enkelte grupper
- det bør legges vekt på kommunale og regionale strategier for utvikling av fjellet der villreinen er ett element og der det tilbys ulike typer produkter.
- det må gis rammebetingelser som gjør næringsutvikling mulig, og satses på bruk som gir ringvirkninger og utvikler nettverk
- pilotprosjekter og sertifisering bør testes
- det bør legges vekt på en offensiv kunnskapsspredning som bidrar til et positivt bilde av villreinen og villreinfjellet

Påvirkning og konsekvens

Oppretting av NVO med randsone påvirker lokalsamfunnene bl.a. slik:

- sikring av villreinen som ressurs og grunnlag for opplevelse og næring
- avklaring av interesser i forhold til villrein
- klarere rammer for lokal næringsutvikling opp mot og i fjellområdene
- grunnlag for styring av ferdsel, også motorisert
- grunnlag for regionalt samarbeid og tilskuddsordninger o.l.
- grunnlag for regional profilering

Det innføres ikke store forvaltningsmessige endringer, men det tas planmessige grep og gis rammer for videre utvikling gjennom kommuneplansystemet. Det er opp til kommunene selv å benytte seg av mulighetene gjennom politiske vedtak. Det er ingen endringer i forhold til dagens forvaltningssituasjon, med unntak av en formalisering av en felles enighet om å ta vare på villreinen kombinert med en positiv utvikling i bygdesamfunnene. Dette oppfattes likevel ikke som en stor påvirkning av lokalsamfunnene, men det kan og bør få positive følger på sikt.

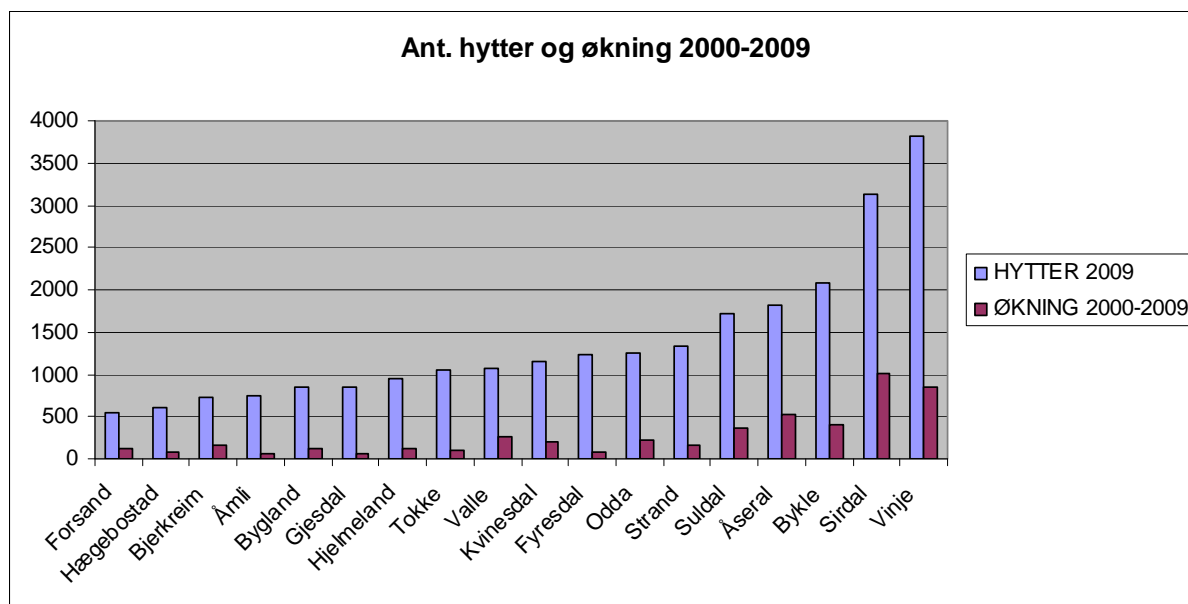
Samlet sett vurderes påvirkningen av lokalsamfunnene ved opprettelsen av NVO med randsone å være *positiv*.

6.3.3.2. Hytter

Status

I følge Statistisk sentralbyrå oktober 2010, er det registrert 24395 hytter i de 18 kommunene, derav 14931 fritidshytter i planområdet. Det har vært en kraftig økning i antall hytter i kommunene siste ti år, slik det går fram av figur .., som inkluderer hytter i hele kommunen. For Vinje og Odda sin del må mye av veksten tilskrives hytteområder utenfor planområdet til Heiplanen. Sirdal skiller seg sterkt ut fra de andre kommunene i planområdet, med en gjennomsnitt tilvekst på ca. 300 hytter pr år i siste tiår.

	hytter/km ² (hele kommunen)	ant. hytter hele kommunen	ant. hytter i planområdet
Bjerkreim	1,2	743	269
Bygland	0,7	945	945
Bykle	1,6	2256	2256
Forsand	0,7	629	144
Fyresdal	1,1	1311	963
Gjesdal	1,5	897	700
Hjelmeland	1,0	1262	157
Hægebostad	1,4	797	201
Kvinesdal	1,2	1420	551
Odda	0,8	1338	64
Sirdal	2,1	3300	3149
Strand	6,8	1390	15
Suldal	1,0	1879	675
Tokke	1,1	1291	791
Valle	0,8	1142	1142
Vinje	1,2	4150	642
Åmli	0,7	833	594
Åseral	2,2	1909	1673

Ringvirkninger av hyttebygging

Forskningsrapporten – Ringvirkninger av hyttebygging - (Østlandsforskning 2010) belyser i hvilken grad og på hvilke betingelser fritidsboliger kan støtte opp om eksisterende bosetting og sysselsetting, og i hvilken grad og på hvilke betingelser fritidsboliger kan utvikle og støtte opp om lokal verdiskaping og næringsutvikling.

Nærings-/bygdeutviklingsmessige virkninger

Viktige argumenter for å vurdere/satse på utbygging av fritidsboliger i mange kommuner er nærings- og bygdeutvikling på lengre sikt. Reiseliv/fritidsboligutbygging blir sett på som en av få næringsaktiviteter som kan bidra til å opprettholde bosetting og sysselsetting i distriktene da jordbruk og annen distriktsorientert virksomhet er blitt stadig mer effektivisert og vanskeligere å drive lønnsomt. Fokus blir ofte satt på destinasjonsutvikling, der 'fjellandsbyer' lokalt kan framstå som de beste alternativer, ofte med grunneiere som pådrivere. Et viktig poeng er imidlertid at salg/bortfeste av tomter i første omgang kun er en ren formuesomplussing, men som kan være nødvendig for å løse ut kapital. I hvilken grad dette så kan bidra til lokal nærings- eller bygdeutvikling avgjøres imidlertid av hvordan og hvor denne formuen brukes i neste trinn. I kommunene i planområdet er det lite aktuelt å vurdere åpning av helt nye områder, så vi legger først og fremst vekt på muligheter og forutsetninger i tilknytning til eksisterende områder med fritidsboliger.

De store "grepene" ang. hyttebygging og destinasjonsutvikling er således allerede gjort. Kommunene har utviklet destinasjoner og hyttefelt, og mønsteret som er etablert vil være det dominerende bildet også i årene framover. Mindre hyttefelt i randsonen og utviding/fortetting av eksisterende felt vil likevel kunne føre til noe mer byggeaktivitet i åra framover. En kan også regne med et økende ønske om service knyttet til hyttene, i form av vedlikehold, motorisert ferdsel, fritids- og friluftstilbud mm

Rapporten konkluderer med at det ved gjennomtenkt planlegging er mulig å redusere negative effekter på naturgrunnlaget av friluftsliv ut fra hyttene. De viktigste tiltakene er:

- Hyttebyggingen trekkes så langt vekk fra sårbare områder som mulig.
- Indirekte kan ferdselen ut fra hyttene begrenses ved at en setter maksimumsstandarder for størrelse og standard. Vinterstid vil det være viktig å begrense brøyting helt fram til hyttene.
- Kanalisering av ferdselen gjennom skiløyper og merking/skilting av stier. Slik tilrettelegging må imidlertid ta utgangspunkt i hva som er naturlig turmål og attraksjoner i det enkelte område.
- *Omlegging* av stier og skiløyper. Det er sannsynlig at omlegging av skiløyper vil ha større effekter på ferdselsmønsteret enn omlegging av stier på kort sikt. Dette fordi stiene fortsatt vil ligge der om merkingen fjernes, slik at den fysiske framkommeligheten fortsatt er god. Skal omlegging av stier ha noen effekt blant brukere som er *erfarne friluftslivsutøvere og godt kjent i området* slik mange hytteeierne er, bør omleggingen suppleres med informasjon (f.eks. om at ferdsel bør unngås i området i bestemte perioder), og de nye rutene bør gå til attraktive turmål. Når det gjelder skiløyper påvirker disse den fysiske framkommeligheten såpass mye, at en omlegging sannsynligvis vil ha en relativt stor effekt også på kort sikt.

Påvirkning og konsekvens

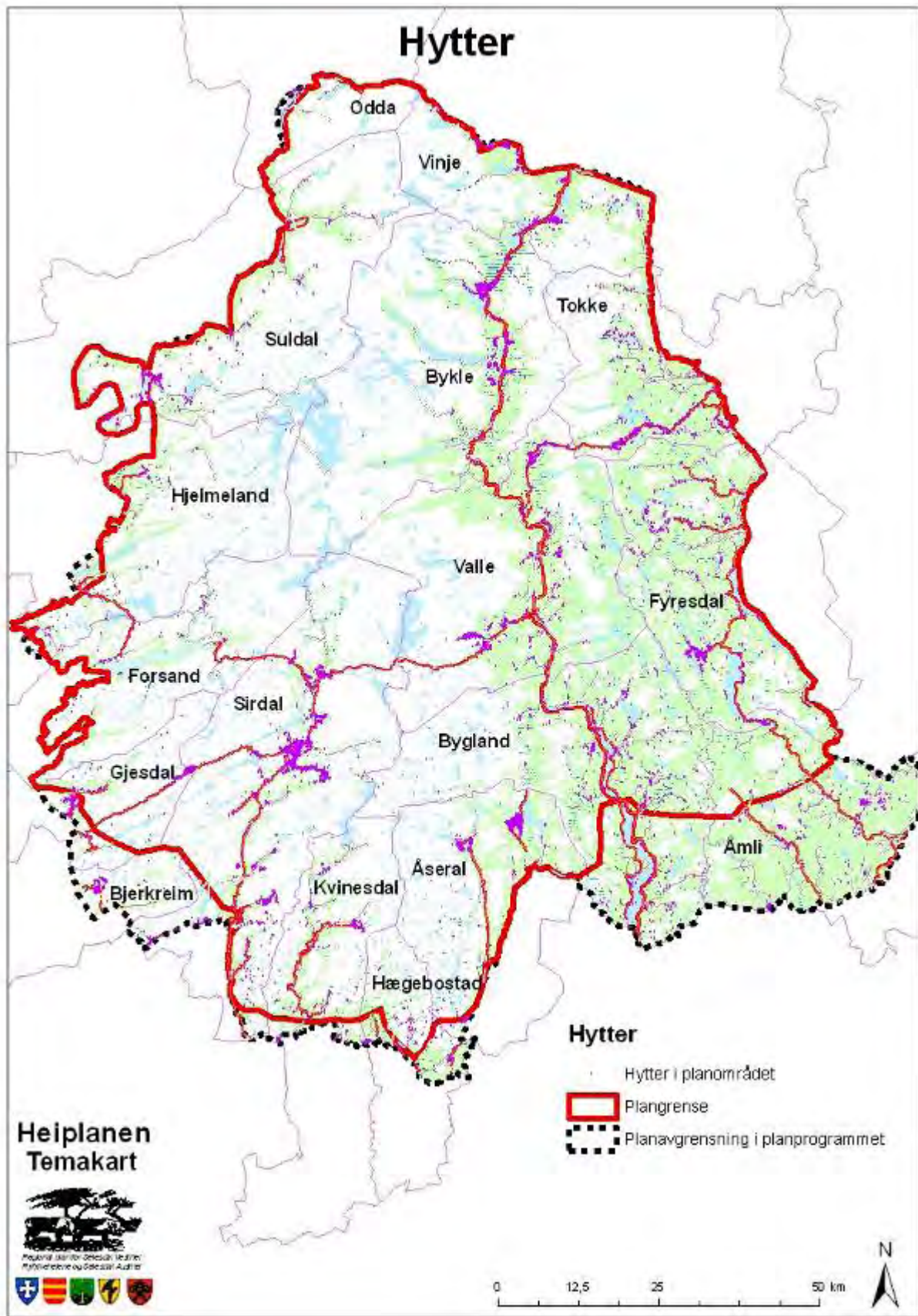
Oppretting av NVO innebærer byggeforbud for nye fritidshytter. I denne sonen, som i stor grad er vernet areal i Vestheia, samt stølsområder, fjellskog og fjellområder i Austheia, er det allerede i dag restriksjoner på utbygging av nye hytter gjennom dominerende arealformål LNF (landbruk, natur og friluftsliv) og båndlagte områder. I randsonen vil det fortsatt være rom for spredt hyttebygging etter godkjenning i kommuneplan.

Opprettelsen av NVO innvirker noe innskrenkende på hyttebygging ift dagens situasjon. Det må bemerkes at ingen av kommunene har lagt fram planer om større hytteprosjekt i NVO i løpet av prosessen, og ingen har slike områder i gjeldende kommuneplaner. Det blir ikke tillatt med nye fritidsboliger i NVO, og i randsonen vil innføring av retningslinjene i aktiv kommuneplanlegging kunne føre til mindre spredt utbygging også i utkanten av fjellområdene. Det er likevel ikke mulig å kvantifisere denne eventuelle endringen, men den antas å være relativt liten.

Samtidig innebærer Heiplanen en forsterkning av krav til kanalisering og planlegging av løypenett i hyttenære områder, for å unngå konflikt med villrein. Dette kan oppfattes som en *positiv* påvirkning av bruksmulighetene knyttet til hyttene.

Samlet sett vurderes virkningen av NVO med randsoner på hyttebygging generelt å ha *liten* konsekvens.

6.3.3.3. Reiseliv

Status

Planarbeidet har i liten grad omfattet reiseliv som tema, og temaet blir derfor bare vurdert på et svært overordnet nivå.

Det er registrert 193 bedrifter i og nær ved planområdet som driver med en eller annen form for reiselivsvirksomhet. Turistforeningen sine selvbetjente og ubetjente hytter er ikke tatt med i denne oversikten men finnes under friluftsliv.

Disse bedriftene bidrar i sterkt i varierende grad til aktivitet opp i mot og inn i fjellområdene. Disse er i denne sammenhengen delt inn i følgende skjønnsmessige hovedgrupper av tilbud, med antall i parentes:

Camping (45)	- tradisjonelle tilbud med hovedvekt på camping
Gardsturisme (17)	- der bedriften selv markedsfører seg som gardsbedrift
Hotell (21)	- tradisjonell hotelltilbud
Overnatting (17)	- overnattingstilbud utenom hotell o.l.
Turisthytte (3)	- utvidet tilbud ift tradisjonelle turistforeningshytter
Utleie (90)	- utleie av hytte, hus o.l., noen i kombinasjon med camping

Påvirkning og konsekvens

Det må utføres forskning for å finne fram til mengden aktivitet disse bedriftene genererer. Det er etablert sti- og løypenett omkring viktige turistdestinasjoner, og i tilknytning til mange av overnattingsstedene. Disse løypene ligger for det alle meste i randsonen eller i bygdeutviklingssonen. Det er i disse områdene det legges opp til at videre utvikling av godt tilrettelagte tilbud skal legges. Det er også alpinanlegg flere steder. Det foreligger ikke pr i dag planer om nye områder lenger inn i fjellet som vi har fått kjennskap til.

Bruk av fjellområdene til reiselivstiltak innen guiding, veiledning, aktiviteter mm blir i liten grad påvirket av Heiplanen.

Opprettelsen av hensynssonene påvirker reiselivet på flere vis, bl.a.:

- Avklaring av bruks-/tilretteleggingsområder.
- Gir økt mulighet for profilering av NVO, villrein, løypenett mm
- Gir økt mulighet for utvikling av moderne, miljøvennlige tilbud / grønt reiseliv

Gjennomføring av planens intensjoner vil føre til at dagens reiselivstilbud kan videreutvikles innenfor de arealmessige rammene som er gitt. Den største endringen kan sies å være det regionale fokus som er satt på villrein som ressurs. Høyfjellet og villreinen er det fokus på også i dag, men regionalplanen bidrar til å løfte dette til et nasjonalt - og etter hvert et internasjonalt nivå - gjennom opprettelse av områdene Nasjonalt villreinområde og Europeisk villreinområde. Disse begrepene bør kunne nyttes aktivt i markedsføring og profilering av reiselivstilbudene.

Totalt sett vurderes konsekvensene for reiselivet å være *positive* ved opprettelse av NVO mm.

6.3.3.4. Landbruk

Status

Svært store deler av hensynssonene NVO og randsone er landbruksområder. Her foregår aktivt beite over så godt som hele arealet. I Austheia, både innen NVO og randsonen og i randsonen generelt i planområdet er det mye aktivt skogbruk. I figur .. på neste side er dette vist skjematisk i tre figurer. Det er også noe aktivitet innen utmarksnæringer knyttet til utleie, tjenestetilbud, aktivitetstilbud mm, men dette er ikke konkretisert eller tallfestet.

Opprettholdelse og videre utvikling av landbruket er satsingsområde både nasjonalt og lokalt. Både innenfor tradisjonelt landbruk og ved utvikling av nye næringsveier er det viktig å finne balansegangen mellom eksterne krav og forventninger og lokale muligheter. Et viktig fokus er at undersøkelser har vist (bl.a. Asplan Viak 2010) at vekstpotensialet i utmarksnæringene er knyttet til økt verdiskaping gjennom kvalitet i produktene som leveres - ikke gjennom aktiviteter som har vesentlige utslag på ferdsel. Se vedlegg om handlingsrommet i Heiplanen.

Beite

Fjellområdene brukes aktivt til beiteområde i hovedsak for sau. Beiteintensiteten er skjematisk vist på figur .. . Det er en viss faglig uenighet om i hvor stor grad beite av sau påvirker beitearealene for villrein. Dette temaet har ikke vært drøftet konkret med partene i dette planarbeidet, men bør følges opp i kontakt mellom landbruks- og miljøvernmyndighetene

Påvirkning og konsekvens

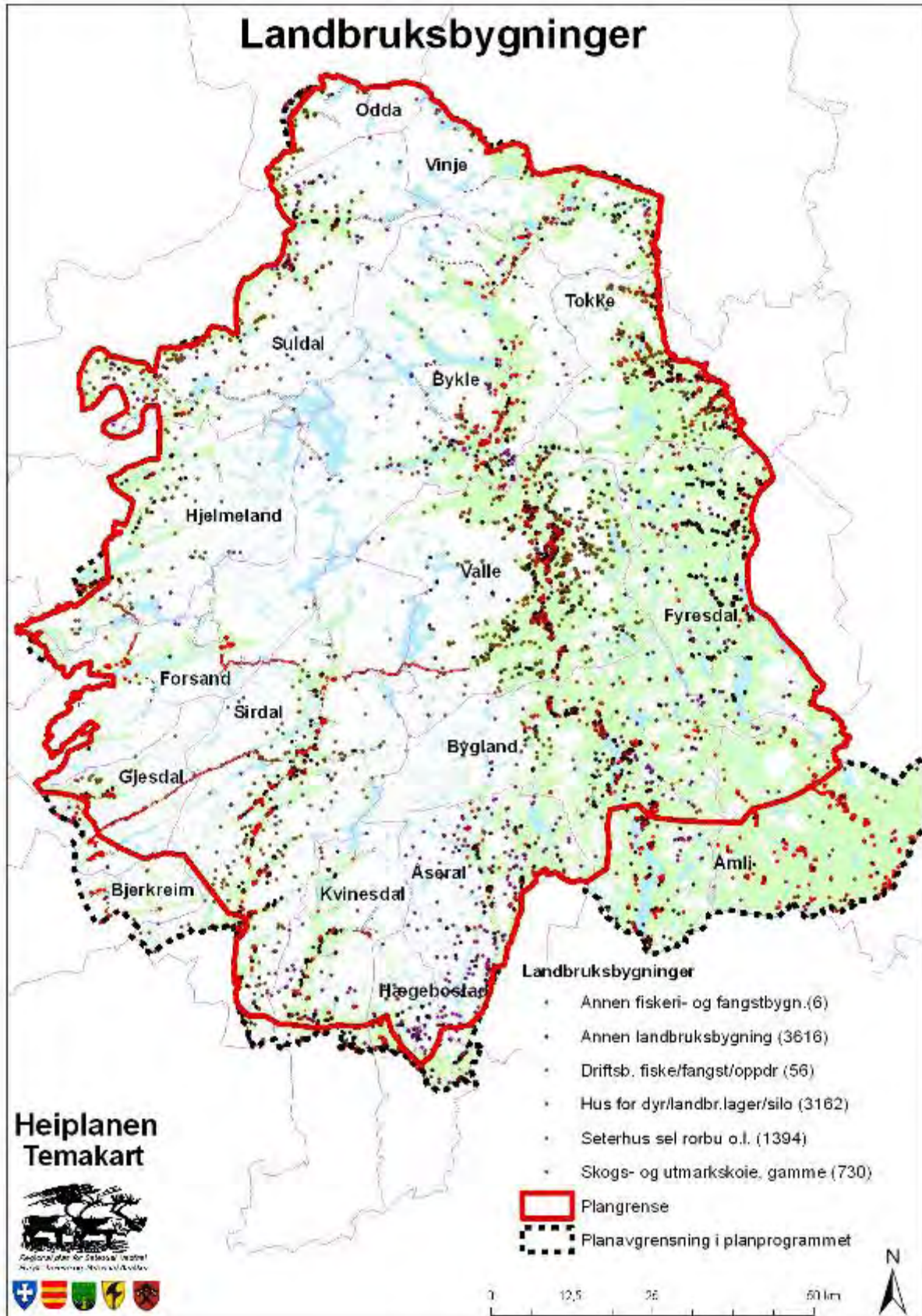
Virkemidlene i Heiplanen påvirker landbruket på flere måter:

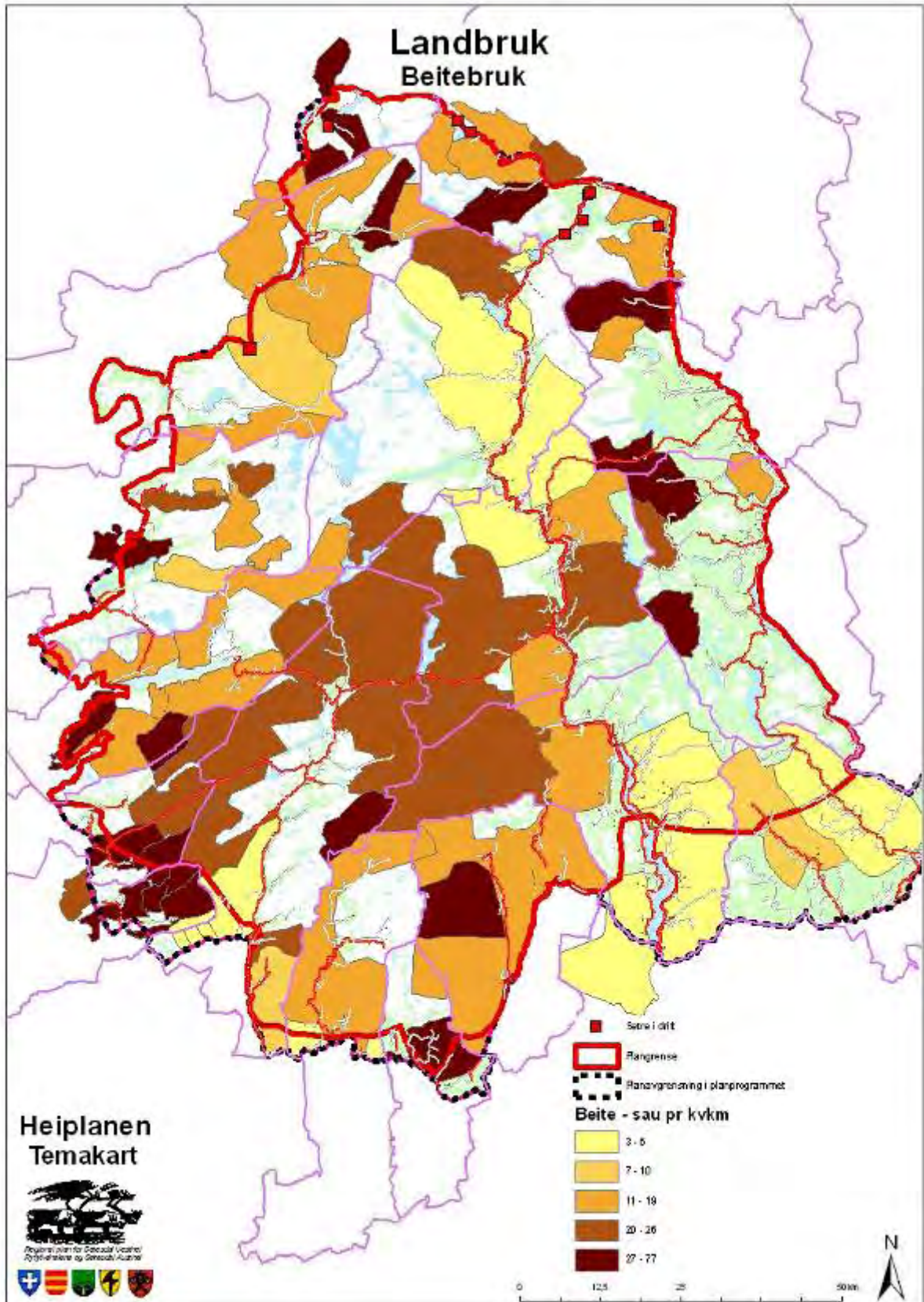
- det gis retningslinjer som skal gi rom for næringsutvikling knyttet til landbruket, innen gitte rammer
- det gis retningslinjer for utvikling av nye næringer gjennom nye områdegrep ved bruk av §11-11 eller §12-2 i plan- og bygningsloven (se s...)
- det legges ingen nye begrensninger på drift og utvikling innen landbruket, men en tydeliggjøring av at det skal tas hensyn til villrein i næringsrelaterte byggesaker, slik det også er krav om i dag
- det fremheves behovet for en mer samordnet forvaltning i og utenfor verneområdene, som vil bidra til mer forutsigbarhet for utmarksnæringene

Totalt sett vurderes virkemidlene i Heiplanen å være et *positivt* bidrag til videre drift og utvikling av landbruket i disse kommunene.

Landbruksbygninger

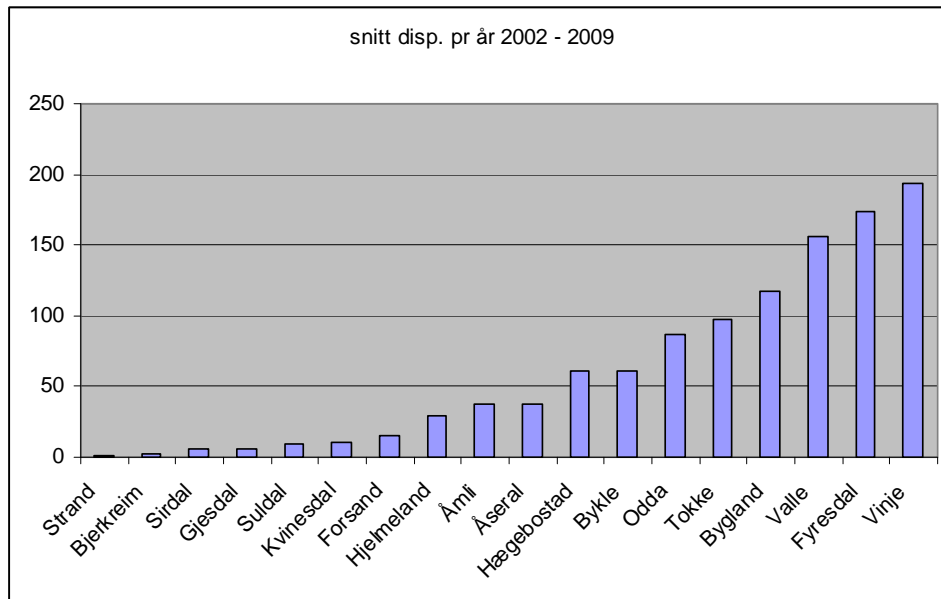

6.3.3.5. Motorisert ferdsel

Status

Bruk av motorisert kjøretøy er et lovlig bruksmiddel i utmarka, når reglene i lov om motorferdsel følges. Lovlige bruksområder er knyttet til landbruksnæring, oppsyn, for energiselskap mm. Dog er det en utstrakt bruk av kommunal hjemmel til å gi dispensasjoner, spesielt i forbindelse med kjøring til og fra privat hytte. Dette gjenspeiles i følgende figur, som viser gjennomsnittlig antall dispensasjoner pr år i perioden 2002-2009.

Figur .. Dispensasjoner gitt etter lov om motorferdsel §6 og forskrifta §5 & og §6

Denne oversikten viser tall for hele kommunen, og flere kommuner er derfor overrepresentert i forhold til bruk innen vårt planområde - dette gjelder spesielt Fyresdal og Vinje, men også Tokke, Odda og Åseral. Det er høye tall også i Setesdalskommunene.

Det er oftest ulovlig fritidsbruk som oppfattes problematisk i forhold til utøvelse av friluftsliv og overfor villrein og andre naturinteresser. Det er en klar forventning om at ved å redusere antallet løyver til hyttekjøring, vil problemene omkring ulovlig kjøring minske. Grunneiere, oppsyn m.fl. som har snøscooter i næringsssammenheng har oftest et mye mer seriøst forhold til kjøretøyet enn en del "fritidsbrukere" har. Det er uansett et nasjonalt mål å redusere ulovlig bruk av motorkjøretøy, og antall løyver generelt, for å redusere de negative bivirkningene. Dette kan først og fremst gjøres ved å legge opp til en mer utstrakt bruk av løyver til næringskjøring, ved at det etableres gode ordninger for leie av snøscooter til hytter og vedlikeholdsoppgaver og tjenesteyting.

I tillegg kan negative virkninger reduseres ved å etablere faste løyper, både for kjøring fra dalførene og opp i heia, og i forbindelse med drift og ettersyn av kraftanlegg mm. Mange steder er dette gjort. Statens naturoppsyn og lokalt politi har også oppsyn og kontrolloppgaver som bidrar til å holde ulovlig bruk under en viss kontroll.

Arbeidet med en ny motorferdsellov stoppet opp etter en tid med prøveordninger i flere kommuner. Det har etablert seg en forventning i en del kommuner om ordninger som tillater noe mer rom for rekreasjonskjøring. Foreløpig er ikke dette mulig innenfor dagens regelverk, men noen få unntak knyttet til institusjoner o.a.,

Påvirkning og konsekvens

Heiplanen innfører krav om vurdering av utarbeiding av kommunale motorferdselplaner. Slike planer bør skje i et regional samarbeid, og sørge for løypenett over større områder, der det bl.a. må tas hensyn til villreins arealbruk. Det er også forventning om tilrettelegging for et bedret leietilbud, og dermed en reduksjon av antall dispensasjoner til hyttekjøring.

Påvirkning av dette vurderes å være *positiv* i forhold til nasjonale mål om å redusere annen bruk av motoriserte kjøretøy, samt for grunnlaget for økt inntekt knyttet til leiekjøring.

6.3.3.6. Kulturminner og –miljø

Status

Status er ikke fullgodt kjent, men vil avklares i forbindelse med et eget prosjekt i 2011 i regi av Telemark fylkeskommune.

Påvirkning og konsekvens

Et ny og samlet oversikt vil gi myndighetene et bedret kartgrunnlag og dermed et bedre verktøy for arealforvaltninga. Oversikten vil også gi økte muligheter til å ta i bruk noen av kulturminnene og -områdene til informasjonstiltak og næringstiltak.

Denne bedringen av kunnskapsoversikten og fokuset på villreinrelaterte kulturminner blir ansett som positiv for temaet kulturminner.

6.3.3.7. Energi

Status

Planområdet er sterkt påvirket av inngrepene etter vannkraftutbygging. Både har slike prosjekter gitt store beløp til lokalsamfunnene men også ført til store inngrep i fjellområdene. Flere av disse prosjektene har hatt sterk påvirkning på villreinens trekkmonster og bruk av leveområdene. På figur .. er en oversikt over kraftmagasin og kraftstasjoner.

Myndighetsorgan for kraftsaker er Norges Vassdrags- og Energidirektorat. Men selv om disse arbeider i regi av energilovgivning, gjelder innsigelsesrett mm som i plan- og bygningsloven. Regionalplanen med stor vekt på villreinens interesser i fjellområdene har dermed også innvirkning på denne virksomheten.

Det er klart uttrykt fra sentrale myndigheter at de store vannkraftprosjektene tid er forbi. I våre fjellområder er det likevel et løpende drifts- og vedlikeholdsbehov. Det er også stadig under utvikling ny teknologi, og det er ønske om effektivisering og utviding av eksisterende anlegg. Dette innebærer at det fortsatt vil være aktivitet og virksomhet knyttet til kraftanlegg og magasin, for å ivareta de store samfunnsmessige interessene disse anleggene representerer.

Småkraftverk er en viktig lokal og regional ressurs, og det er et stort potensial knyttet til spesielt randsonen i planområdet. Små kraftverk innebærer etter måten små inngrep i naturen. I følge flere konsekvensutredninger om mindre kraftverk, vurderes oftest anleggsperioden å være den mest kritiske i forhold til slike kraftanlegg.

Vindkraft er også under utvikling i Norge, og det er en del anlegg til vurdering i lavereliggende fjellstrøk både i Rogaland og Vest.-Agder. Det er liten faglig tvil om at vindmølleanlegg påvirker villreinene levevis negativt, og de er i Heiplanen sett på som uønsket i Nasjonalt villreinområde.

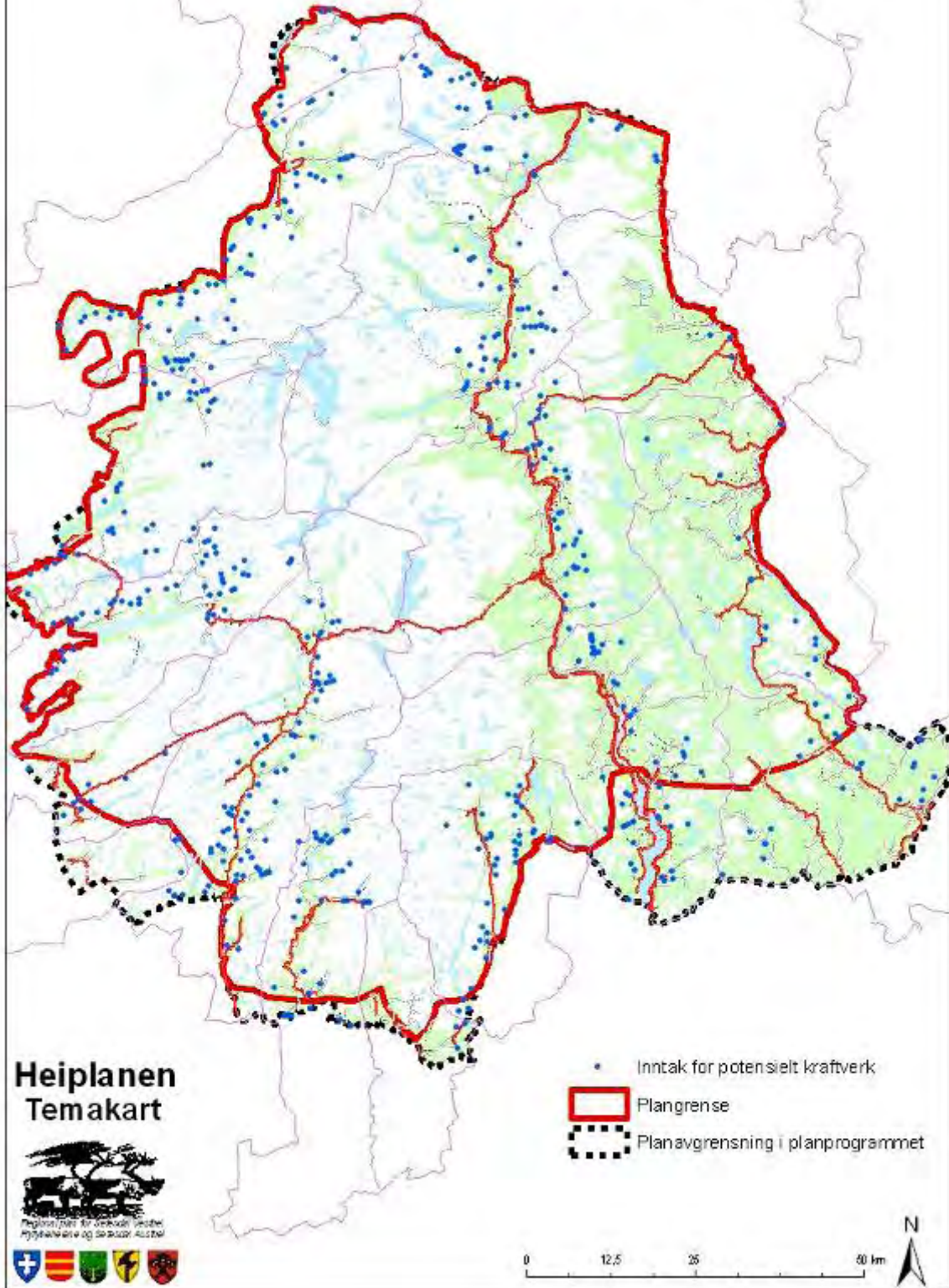
Påvirkning og konsekvens

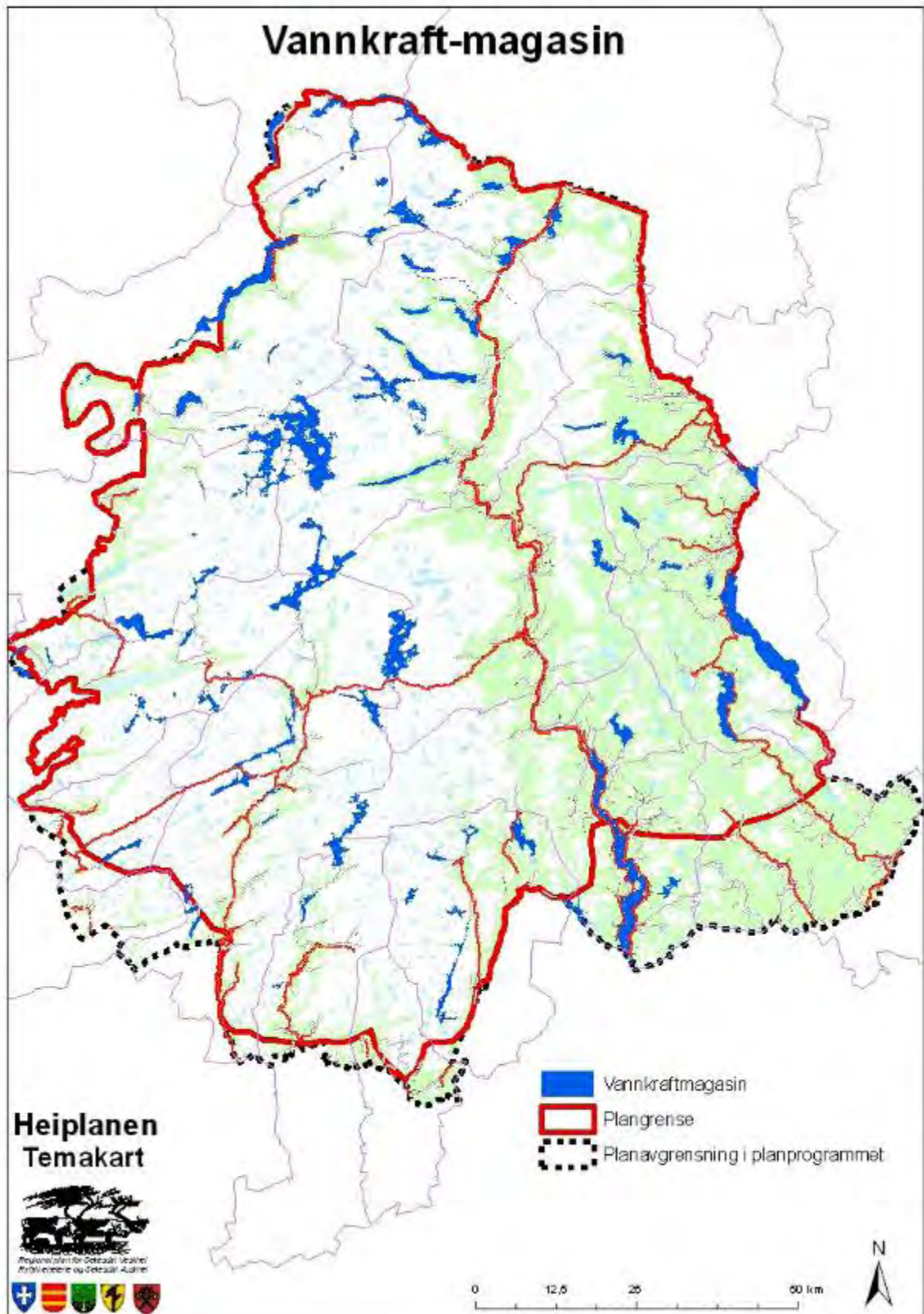
Heiplanen legger opp til at det ikke skal godkjennes nye store kraftprosjekt i Nasjonalt villreinområde, og at nødvendig drift og vedlikehold skal ta hensyn til villreinens interesser. I randsonene kan det søkes om tiltak, og da spesielt innen samlebegrepet småkraftverk. Det er uten særlig tvil mulig å finne plasseringer, utforming og prosjekt som både ivaretar et lønnsomt kraftprosjekt, men også unngår å komme i konflikt med villreinens interesser - men dette må synliggjøres gjennom godt faglig funderte konsekvensutredninger for det konkrete omsøkte prosjektet. Et utfyllende alternativ til dette kan være regionalplan(er) for småkraftverk og vindkraft. Slik planer finnes både i Rogaland Hordaland. Kommunene kan også i sine kommuneplaner ta opp småkraftverk som tema og gjennomføre arealvurderinger på relevant nivå. Slike andre plantiltak vil likevel ikke fritta nye prosjekter for KU-krav, men vil kunne forenkle arbeidet noe.

Samlet sett framhever Heiplanen betydningen av fjellområdene som leveområde for villrein, og pålegger nye kraftprosjekt å vektlegge dette temaet i sine utredninger. Påvirkningen på energi som tema er etter måten lite påvirket gjennom planløsningen, og konsekvensene vurderes å være små.

Potensiale for små kraftverk

Figur.. Vannkraftmagasin og kraftstasjoner i planområdet

6.3.3.8. Friluftsliv

Status

Fjellområdene innen planområdet utgjør et svært viktig område for friluftsliv. Her er et utstrakt og svært godt tilbud av stier og løyper og overnattingssteder, fra de enkleste tilbudene og til svært moderne anlegg. Friluftsliv er en nasjonalt prioritert oppgave, og det er viktig å opprettholde et godt tilbud i dette svært sentrale området i det sørlige Norge.

Friluftslivet er dermed en etablert og godt rotfestet aktør i området. Ferdsel i seg selv er et godt for folk flest, men det innebærer også utfordringer. Det aller meste av ferdselen kanaliseres via merking og tilrettelegging. Slike faste installasjoner og mønster er lettere for villrein å tilpasse seg enn mer tilfeldige forstyrrelser. Dette omtales nærmere i kommende avsnitt.

Det er igangsatt et prosjekt for å synliggjøre at friluftslivet også generer lokal verdiskaping, og resultatet fra dette prosjektet vil foreligge i 2011.

Påvirkning og konsekvens

NINA-rapport 551 Ferdsel i villreinens leveområder utgjør et viktig kunnskapsgrunnlag når det gjelder temaet friluftsliv/ferdsel og villrein.

Kort oppsummering av rapportens konklusjoner:

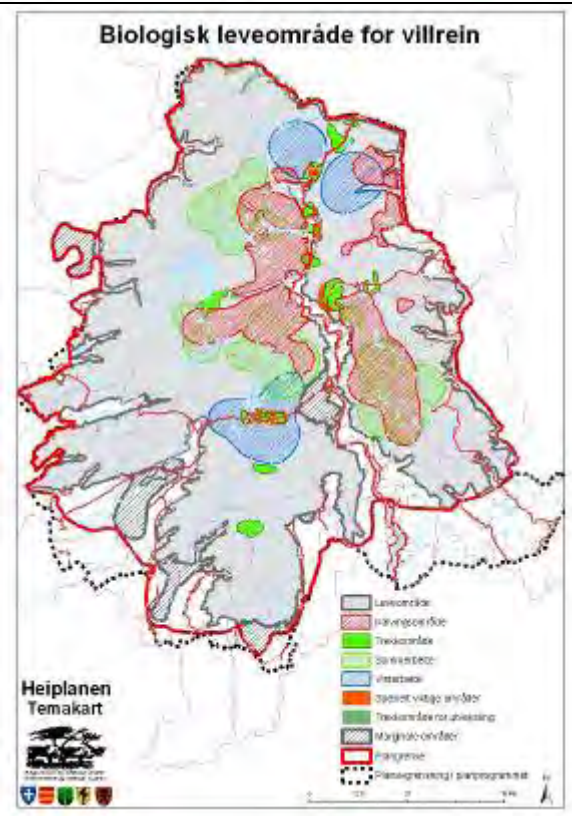
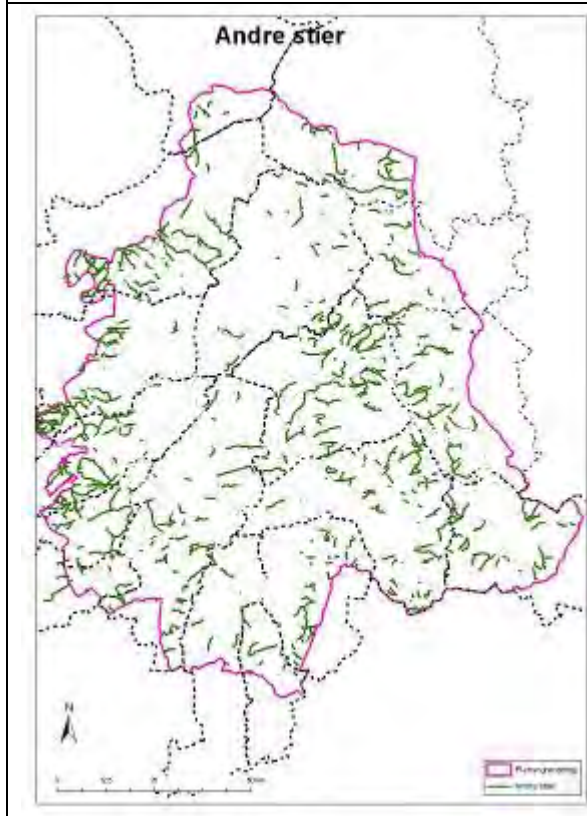
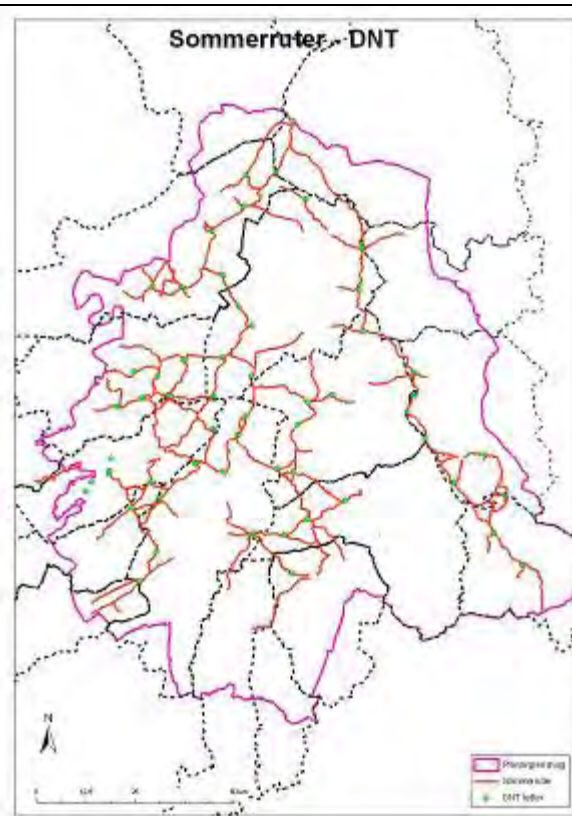
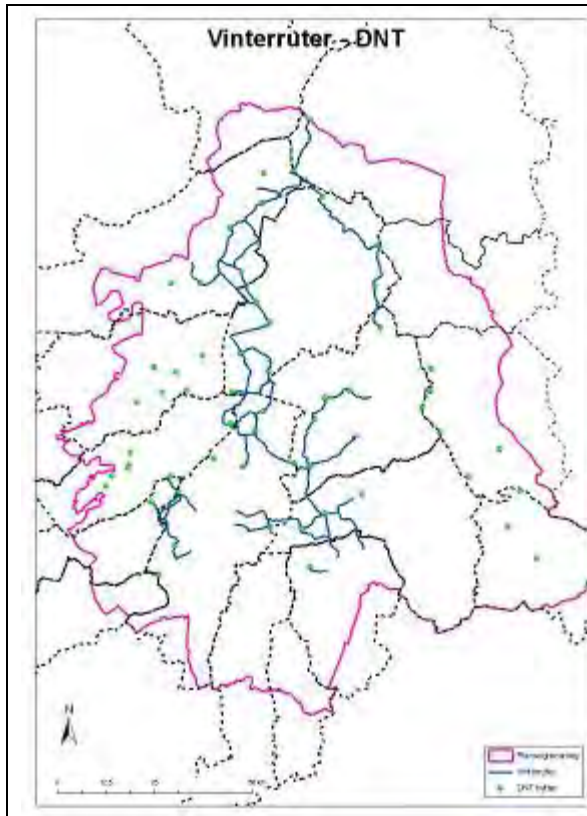
- Det er mer enn nok kunnskap til å kunne si at utbygging av infrastruktur i randsonene og inne i villreinområdene, og ferdsel og trafikk som følge av dette, har medført betydelige endringer i villreinens atferd og arealbruk.
- Viktige forskningsmål fremover vil være å få bedre dokumentasjon på hvilken funksjonell betydning ferdselen har på villreinens biologi og bestandsdynamikk.
- På samme måte som verneområdene i større grad beveger seg fra en "vernefase" til en "driftsfase", vil også villreinens områder ha større krav til mer fleksible forvaltningsløsninger. Følgelig kreves mer presis kunnskap om bruk, ferdsel og effekter av denne.
- Data fra Rondane 2009 viser at folk i stor grad benytter seg av eksisterende infrastruktur, og det meste av ferdselen er konsentrert til noen viktige utfartsområder og langs hovedstinettet. Med utgangspunkt i to metoder ble det identifisert at omlag 90 % (henholdsvis 88 % og 91,5 %) av de besøkende til Rondane hovedsakelig ferdes langs hovedstinettet, og ferdselen er da hovedsakelig knyttet til arealer med stor grad av tilrettelegging.
- Menneskelig ferdsel langs faste løyper og stier kan potensielt oppfattes som en lineær struktur og barriere. Vi viser et eksempel fra Rv45 og Bjørnevatn-området i Setesdal Austhei, som er en tydelig barriere med veg, hyttefelt og kraftutbygging, og hvor vi har tilgang til et betydelig datasett fra radiomerka dyr. Resultatene herfra samsvarer med andre forskningsresultater som viser at slike strukturer kan fungere som barrierer og at de derfor kan være til større eller mindre hinder for dyras normale arealbruk.
- Funksjonelt er dyretrekket over Rv45 knyttet til reinens veksling mellom geografisk atskilte vinterbeiter, kalvingsområder og sommerbeiter. Påvirkningen av trekkorridoren ved Bjørnevatn og muligheten for at denne skal mistes som følge av menneskelig aktivitet, er et godt eksempel på det vi kan kalle funksjonelle effekter.
- Vi ser at dyra i gjennomsnitt hadde større avstand til stinettet og at de samtidig brukte relativt små områder, som igjen ser ut til å være knyttet til variasjon i ferdselsintensitet.
- Analysene viste også at både avstand til veg, hytter og løypenett hadde en betydelig effekt i modellene, og at avstand til det merka stinettet hadde størst effekt i modellen for sommersesongen.

Et sentralt grep i Heiplanen er å bidra til planmessig styring av ferdsel, spesielt i de ytre delene av villreinens leveområde. Her er det tatt til orde for sti- og løypeplaner, og styring av motorferdsel. Disse virkemidlene vil bidra til en bedre kanalisering bort fra viktige leveområder for villrein. Gjennom disse planene kan det også tas opp lokale problemstillinger knyttet til konflikter med villrein, og vurderes flytting av disse stiene/løypene om nødvendig.

Innføring av Nasjonalt villreinområde og tilhørende virkemidler bidrar til å ta vare på friluftslivets sentrale plass i området, men stiller også krav til aktiv deltakelse fra friluftslivsorganisasjonene i kommende planprosesser. Konsekvensene anses å være positive for ivaretagelsen og videreutviklingen av friluftslivet.

6.4. Mål og retningslinjer fra Fylkesdelplan Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene

Målsetninger

Ein syner til kap. 2 i "Fleirbruksplan for Setesdal Vesthei - Ryfylkeheiane, hovudprosjekt sluttrapport 1994". I høyringsrunden til sluttrapporten var det stort sett semje om måla og retningslinjene, men det vart peika på at målformuleringane med fordel kan arbeidast vidare med for at dei kan bli tydelegare.

Styringsgruppa for Fleirbruksplanen vedtok likevel å ikkje endre målformuleringane. Sjølv om måla slik dei ligg føre i sluttrapporten er ei blanding av mål og verkemiddel, har ein ikkje endra dei fordi det tidlegare har vore så grundig ei andsamning av dei. Desse målsettingane skal ligge til grunn for all planlegging og utvikling i heia:

1. Heieområdet utgjør produksjonsgrunnlaget for landbruk, jakt og fiske. Forvaltninga av fjellet må ta vare på verdiar og naturressursar for komande generasjonar. For å oppretthalde levedyktige grendelag må naturleg tilvekst kunne utnyttast, opp mot tolegrensa, som eit viktig element i næringsutviklinga på kort og lang sikt.
2. Det er eit overordna mål å forvalte villreinen, og dei leveområda han treng, slik at stamma overlever i livskraftig tilstand. Difor må kalvingsplassar, viktige trekkområde og beite vernast mot inngrep og ferdssel.
3. Heilskapen, dei urørde områda som står att, og resten av dei viktige vernekvalitetane i Setesdal Vesthei – Ryfylkeheiane, må sikrast for framtida.
4. Friluftinteressene i fjellområda er av nasjonal verdi. Det er eit mål å ta vare på og legge til rette for eit aktivt friluftsliv og naturopplevingar, noko som kan legge eit positivt grunnlag for lokal næringsverksemd.
5. Framtidig forvaltning må leggest opp etter eins rammer, der det er viktig at tiltak, inngrep og ferdssel vert kanalisert til dei områda der konfliktane vert minst. I framtida må ein sikre at det vert ei lik forvaltning av området, uavhengig av kommune- og fylkesgrenser.
6. Gjennom grunneigarsamarbeid kan ein gjere konfliktane i heieområdet mindre. Det er difor eit mål å arbeide for vidare utvikling av samarbeid mellom grunneigarane. I den vidare forvaltninga av heieområdet vil grunneigarsamarbeid telje som ein positiv faktor i samband med handsaming av nærings saker.
7. Ein må søkje å samle mest mogeleg materiale kring kulturhistoria knytt til heieområdet. Der tilrettelegging er i samsvar med lokale, regionale og nasjonale interesser, bør ein synleggjere kulturminna gjennom rehabilitering, merking på kart og/eller i terrenget, ved omtale o.s.b..
8. Dersom kraftsituasjonen tilseier auka utbygging, skal ein fyrst og fremst konsentrere denne til eksisterande anlegg og få til ei optimalisering av desse utan nye reguleringsmagasin. Føresetnaden er at dette er forsvarleg med omsyn til miljøpåverknader og økonomi.
9. Det er eit mål å formidle mest mogleg informasjon/ kunnskap om heieområdet sine verne- og brukarkvalitetar og tolegrenser for ferdssel til dei ulike interessegruppene. Dette vil skape grunnlag for gjensidige forpliktingar kring ei langsiktig forvaltning av Setesdal Vesthei - Ryfylkeheiane.

RETNINGSLINER FOR YTRE PLANOMRÅDE

Ytre planområde samsvarar med områdetype 1 i Fleirbruksplanen. Retningslinjene her er difor dei same som for områdetype 1 i Fleirbruksplanen. Retningslinjene må sjåast på som intensjonar for det vidare arbeidet. Ein må få lovheimlar i plan- og bygningslova og i særlover.

"Yttergrensa for planområdet skal omfatte alt areal som nyttes av villrein i dens årlig syklus.... Områder som bar nyttes år om anna i forbindelse med harde vintre, er det svært viktig blir omfattet av flerbruksplanen. (Dette gjelder ikke områder som kun er benyttet av rein på 70-tallet i forbindelse med det altfor høye tallet på dyr som da fantes i heia). Innenfor de områdene som villreinen benytter, er det ønskelig at også områder som alt er regulert til andre formål blir omfattet av planarbeidet. Bare svært tungtveiende hensyn gjør at ikke alt villreinareal skal med i planområdet."

Om naturgrunnlaget og næring

- Naturressursane i området skal kunne nyttast til det beste for fast busetting gjennom friluftsliv og næring (landbruk, utmarksnæring og reiseliv) utan at verdien av naturressursane vert mindre for

komande generasjonar. Vidare skal forvaltninga av området ta vare på lokale, regionale og nasjonale natur- og kulturverdiar og friluftslivsinteresser.

Om ferdsel

- Ved tilrettelegging for ferdsel gjennom merking av sti og skiløyper skal det takast særskilde omsyn til dei aktuelle områda si tolegrense for ferdsel.
- Ved tildeling av snøskuterløyve skal det takast særskilde omsyn til dei aktuelle områda si tolegrense for ferdsel. Ein kan sette vilkår i løyve om å følgje bestemte trasear.
- For å gje villreinen ro på vinterbeite, kan det i samband med særskilde harde vintrar vere aktuelt i ein periode å regulere og/eller avgrense ferdsel, til dømes ved å regulere bruken av snøskuter i enkelte delar av området.
- Vegar som går inn i området bør fyrst og fremst nyttast i samband med næring. Einskilde vegar som er viktige for friluftslivet, bør haldast opne for allmenn ferdsel.
- Merking, kvisting og oppkøyning av tur- og skiløyper skal skje etter ein plan som er godkjent av kommunane. Planen bør samordnast mellom kommunane.
- I trekkvegar for villrein kan fylkesmennene nekte eller regulere all ferdsel av omsyn til dyrelivet i heile eller delar av året. I delar av året kan fylkesmennene òg regulere ferdsel i delar av beiteområdet for villreinen. Tiltak bør skje i samråd med villreinnemndene og kommunane.
- Det er høve til bruk av hund til jakt, jakttrening, gjeting og sanking av beitedyr og i politi- og fjellsikringsteneste, utanom dette skal hundar haldast i band heile året.
- Melding om omfattande organisert ferdsel innan idrett, turisme, og militær verksemd skal sendast kommunane og fylkesmennene. Dei kan så setje vilkår for gjennomføringa, av omsyn til føremålet med fylkesdelplanen.
- Ferdsel i samband med politi-, ambulanse-, bergings-, oppsyns- og tilsynsteneste er det generelt høve til.
- Forsvaret må informerast om ulempene med lågtflyging over desse områda. I tida før, under, og etter kalving, og i spesielle harde vintrar, bør fylkesmennene tilrå forsvaret om å ikkje ha lågtflyging over området.

Om tiltak og utbygging

- Det er ikkje høve til å gjere nye inngrep, som bygging av nye bilvegar, føre opp eller dele frå bustader, fritidshus, eller anna som ikkje er knytt til stadbunden næring.
- Bygg og anlegg som skal setjast opp i samband med stadbunden tradisjonell næring, må lokaliserast slik at dei ikkje kjem i konflikt med viktige vilt-, natur-, landbruk, kultur-, og friluftslivsinteresser.

FØRESEGNER I KOMMUNALE PLANAR FOR DET YTRE PLANOMRÅDE

Som eit fyrste steg for å kunne gjennomføre intensjonane i retningslinene må heile ytre planområde i kommuneplanssamanheng få formålet landbruks-, natur- og friluftsområde (LNF) med slik føresegn:

Innanfor området vert det ikkje tillete å setje i verk nye tiltak eller frådele til formål i strid med LNF-formålet (Plan- og bygningslova § 20-4).

Ein vil tilrå at følgjande vert lagt til grunn i kommunane si handsaming av saker og tiltak i det ytre planområde:

1. Følgjande paragrafar i plan- og bygningslova må handhevast slik at intensjonane i måla og retningslinene i fylkesdelplanen kan bli følgd:

§ 84 Andre varige konstruksjonar og anlegg.

§ 85 Mellombels og transportable konstruksjonar eller anlegg, medrekna campingvogner, telt o.l., skur og opplag.

§ 93 Arbeid som krev byggeløyve.

2. Det skal særlege grunnar til for å dispensere frå planen (plan- og bygningslova § 7)

Konsekvensane for miljøet skal vurderast i dispensasjonssøknader. Alle dispensasjonar skal sendast fylkeskommunen og fylkesmannen for uttale. Melding om dispensasjon skal sendast til fylkeskommunen og fylkesmannen.

3. Dispensasjonsmynde ligg hjå kommunestyret (plan og bygningslova § 7.). Etter § 81 i plan- og bygningslova er det ikkje naudsynt med byggeløyve etter § 93 for driftsbygningar i landbruket. Det er eit definisjonsspørsmål kva som er driftsbygningar. Einskilde stadar er det ein tendens til å ta med utleigehytter og anna i gruppa driftsbygg. Det er det ikkje høve til. For å ivareta måla for området, må kommunane legge til grunn den avklaring Miljøverndepartementet har gjort i Miljøverndepartementet - planavdelinga, informerer", 1/93.

